

NKSPT's
Arts, Science and Commerce College,
Badnapur

**Affiliated to Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University,
Aurangabad, Maharashtra**

**3.3.2. Number of research papers per teachers in the Journals notified on UGC
website during the year
2021-22**

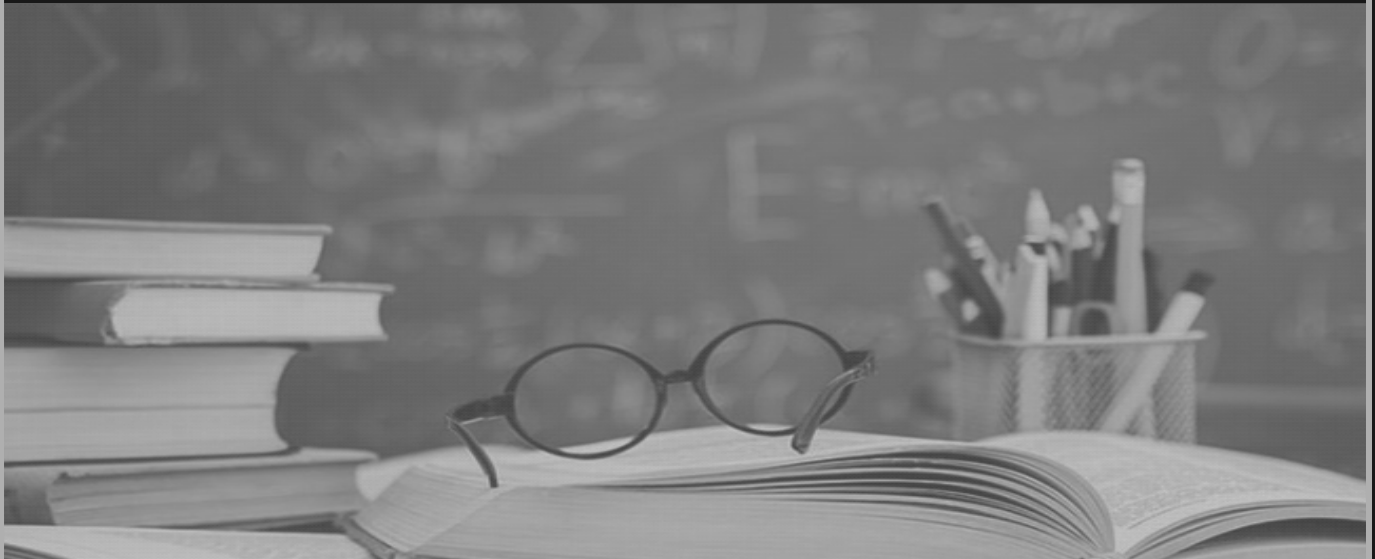
Cosmos Multidisciplinary Research E-Journal

Recognized International Indexed & Peer Reviewed Journal

ISSN 2456-1665

IMPACT FACTOR 4.94

VOLUME VI | ISSUE V | MAY 2021

Prof. Dr. Gajhans D.S.
Chief Editor

Dr. Tukaram Gajar
Executive Editor & Publisher

Cosmos Multidisciplinary Research E-Journal

Recognized International Indexed & Peer Reviewed Journal

ISSN 2456-1665

IMPACT FACTOR 4.94

VOLUME VI | ISSUE V | MAY 2021

Website: www.cmrj.in

Email: cosmosjalna@gmail.com

Prof. Dr. Gajhans D.S.

(Chief Editor)

Chairman, BoS in Geography,
Dr.B.A.M. University, Aurangabad.
Professor in Geography,
M.S.S. Ankushrao Tope College,
Jalna, MS, India.
Mb.08788119761

Dr. Tukaram Gajar

(Executive Editor & Publisher)

Asst. Professor in Geography,
Asst. Coordinator, IQAC,
M.S.S. Ankushrao Tope College,
Jalna, MS, India.
Mb. 07588089926

The opinions / views expressed in the research papers submitted by concerned authors are purely those of the respective authors only. Editorial board, Advisory Board, Review Committee or Publisher are not responsible for that. The respective authors are responsible for any infringement of copyright laws for the published content.

INDEX

Sr. No.	Title of article	Author / Researcher	Page No.
1	लोकप्रशासनाचे प्रगतीशील स्वरूप : एक अभ्यास	डॉ. भारत गोरे	1-5
2	Comparative Study about Application of Bhagwat Gita Principles in Real life Among Non-Teaching Staff	Mr. Ravikant Balkrishna Sangurde Dr. Ajay Bhamare	6-10
3	लोकगीतों की ऐतिहासिक धरोहर: कुछ खोता कुछ पाता गाँव	डॉ. दत्तात्रय फुके	11-17
4	सनद - अस्तित्वाला वाचा फुटणाच्या पंखाची कविता (मार्क्सवादी दृष्टिकोनातून)	सचिन प्रभाकर देशमुख	18-22
5	Dhrupad, The Singing Style: Remarkably Losing its Effect	Dr.Snigdhatanu Banerjee	23-29
6	Superiority and Caste System in U. R. Ananthmurthy's Samskara (The Rite For Dead Man)	Dr. Mohan P Joshi	30-34
7	A Statewise Study of Priority Sector Lending By Commercial Banks	Chinmay Modi	35-39
8	पाकिस्तान निर्मितीबाबत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार	मनिष आत्माराम अवसरमोल	40-43
9	A Study Women Problems of Ancient to Modern Situation in India	Deepak Dinkar Nagare N.P.Manale	44-47
10	शैक्षणिक माध्यमातून अपंगांचा सर्वांगीण विकास	शितल पंढरीनाथ तुपे	48-51

Superiority and Caste System in U. R. Ananthmurthy's Samskara (The Rite For Dead Man)

Dr. Mohan P Joshi

Assistant Professor,
Department of English,
A.S.C.College, Badnapur
mpjoshi75@gmail.com

Abstract:

Samskara is a story of orthodox society where Praneshcharya is a very learned, orthodox Brahmin in Durvaspur Agrahar colony. He is Madhawa Brahmin. He has completed his vedic education in Kashi and was awarded Shiromani in vedic education. He works as judge for all religious matters in Agrahar colony. Chandri, the concubine of Naranappa comes and tells that Naranappa died due to Plague. Naranappa revolted against rituals, customs and beliefs of religion. Naranappa lives his life as his will. Naranappa violated tradition and religion. Praneshacharaya was feeling uneasy as he has relation with Chandri. His wife Bhagirathi dies of Plague. He cremates his wife and left home and Agrahar colony. Praneshacharaya left his relations in village in search of peace. He thought to go to see Chandri. The writer has shown that to show their superiority and dominance they have made several rules and those rules they have maintained for the lower caste of people.

Key words: caste, religion, rituals, Brahmin. Sexuality, woman, gender, cremation

Religion and caste are two important aspects of Indian social and cultural life and we Indians are practicing same from years and years. Number of social reformer and critique attempted to aware society about evils of it. Novelist tries to sketch society with caste system and gender discrimination where Brahmins are only superior in society. A class misinterprets Dharma for their own profit and status in society. This novel is set in pre independence period where caste plays very important role in society.

Samskara is a story of orthodox society where Praneshcharya is a very learned, orthodox Brahmin in Durvaspur Agrahar colony. He is Madhawa Brahmin. He has completed his vedic education in Kashi and was awarded Shiromani in vedic education. He works as judge for all religious matters in Agrahar colony. He has married with Bhagirathi. Samskara opens with scene in Midsummer Day when Praneshacharaya is about to sit for

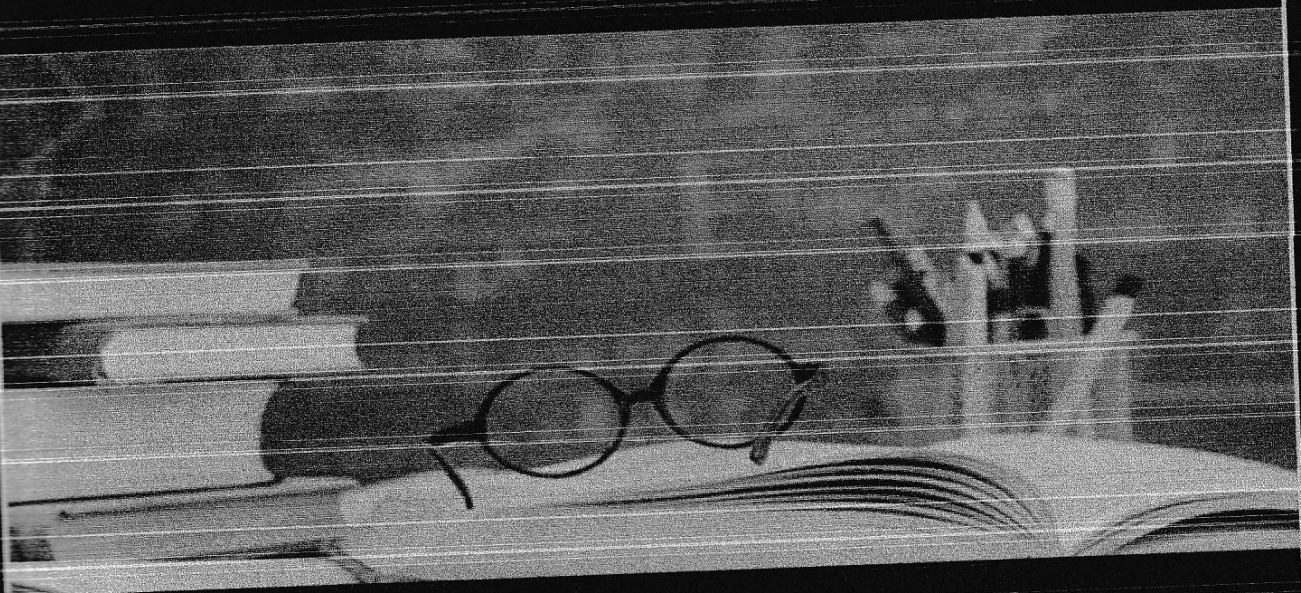
Cosmos Multidisciplinary Research E-Journal

Recognized International Indexed & Peer Reviewed Journal

ISSN 2456-1665

IMPACT FACTOR 4.94

VOLUME VI | ISSUE XI | NOVEMBER 2021

Prof. Dr. Gajhans D.S.
Chief Editor

Dr. Tukaram Gajar
Executive Editor & Publisher

INDEX

Sr. No.	Title of article	Author / Researcher	Page No.
1	A Study of Demographic Aspects of Scheduled Castes and Scheduled Tribes in Gadchiroli District	Dr. Pramod K. Dhokane	1-6
2	Food Security & Public Distribution System In Gondia District	Dr. B.K Jain	7-11
3	वैश्वीकरण के परिप्रेक्ष्य में हिंदी भाषा की दशा और दिशा	प्रा. डॉ. सोनल रा. नंदनूरवाले	12-15
4	A Scientometric Analysis of Canadian Journal of Information & Library Science (2007-2016)	Dr. Sonwane S. S. Dr. Wankhede R. S.	16-25
5	Drainage Pattern in Beed District: A Geographical Review	Dr. More S.M.	26-29
6	A Geographical Study of Population Structure of Nasik District	Dr. Rajale V. L.	30-33
7	Historical Geography: A Case Study of Jalna District (MS)	Dr. Kendle V. N.	34-37
8	कटिहार जिले में भूमि उपयोग दक्षता का मापन एवं प्रतिरूप	डॉ. अनिरुध्द कुमार मनीषा कुमारी	38-43
9	महाराष्ट्राच्या विकासात मराठवाड्याचे मागासलेपण: एक राजकीय विश्लेषण	प्रा.डॉ. शाम कदम	44-46
10	Western Media and Arabs & Muslims	Dr.Ram Daulatrao Kakde	47-52
11	बचतगट व महिला सक्षमीकरण: एक अध्ययन	शिंदे निलेश प्रकाश	53-56
12	Fairs & Tourist Places in Jalna District: A Geographical Study	Dr. Pankaj Shinde	57-60

A Geographical Study of Population Structure of Nasik District

Dr. Rajale V. L.

Head, Dept. of Geography,
NKSPT Arts, Science & Commerce College,
Badnapur, Dist. Jalna

Introduction:

Population structure generally includes age-structure, sex ratio, economic structure or occupation structure, social & demographic structure of a region. These all aspects control the population structure and its development. Franklin rightly observes that sex ratio was an index of economy prevailing in an area and was useful tool for regional analysis. The profound effect of the proportion of the two sexes upon the other demographic elements like population growth, marriage rates, occupational structure has also been organized. Age is an important variable in measuring potential school population, potential voting population, potential manpower, future population projections and projections for the requirements of teachers, doctors, technical hands, armed personnel etc. Occupational structure affects the economy of the country.

The study of population structure is incomplete without reference to the occupational composition of population. The economic prosperity can better be known by knowing the occupational distribution of population of a country. More working population in the country supports faster economic development and prosperity whereas less working population can cause poverty or low economic condition.

Study Region (Nashik District):

Nashik District is situated partly in the Tapi basin and partly in the upper Godavari basin. It lies between $19^{\circ} 35'$ and $20^{\circ} 52'$ north latitudes and $73^{\circ} 16'$ and $74^{\circ} 56'$ east longitudes. It is surrounded by Dhule District in the north, Jalgaon and

ISSN 2277 - 7539 (Print)
Impact Factor - 5.631 (SJIF)

Excel's International Journal of Social Science & Humanities

An International Peer Reviewed Journal

September - 2021
Vol. I No. 19

Social Vital Issue

Editor

Dr. Dnyaneshwar B. Maske

Librarian

Shri Panditguru Pardikar College,
Sirjala, Dist. Beed.

Co-Editor

Dr. Nandkumar N. Kumbharikar

Dept. of Public Administration
SPP College, Sirjala, Dist. Beed.

Email - dr.kumbharikarnn@gmail.com

EXCEL PUBLICATION HOUSE
AURANGABAD

स्त्री सक्षमीकरण - एक अभ्यास

डॉ.जे.व्ही.निकाळजे

विभागप्रमुख, गृहविज्ञान विभाग,
कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, बदनापूर, जि.जालना.

Email : jeevanjyoti@nkspt.in

भारताच्या एकूण लोकसंख्येच्या 50% लोकसंख्या ही स्त्रियांची आहे. भारतात स्वातंत्र्यानंतरही इतके वर्ष उलटून गेलेले आहेत तरीही भारतीय महिलांना गौण स्थान दिले जाते. आपण आधुनिकीकरण व जागतिकीकरणाच्या काळात वावरत असलो तरी महिलांच्या बाबतीत आपली प्रवृत्ती बदललेली नाही. देशाच्या प्रगतीत महिलांचा वाटा हा मोठ्या प्रमाणात असून देखील त्याचे श्रेय तिला देण्यास पुरुषसत्ताक पद्धत तयार नाही. म्हणजेच आजच्या गतिमान युगात महिलांना दिली जाणारी वागणूक फारशी बदलली असे म्हणता येत नाही. दर हजारी पुरुषांमागे महिलांचे घटते प्रमाण, महिला शिक्षणाबाबतची उदासिनता, नोकरी आणि रोजगार संदर्भात महिलांचा मर्यादित क्षेत्रातील सहभाग, महिलांवरील अत्याचारात घट होण्याऐवजी होत जाणारी वाढ, निर्णय प्रक्रियेत महिलांना असलेले नगण्य स्थान हे लक्षात आले त्यातूनच जनमताचा रेटा वाढून महिला सक्षमीकरणावर भर देण्यात आला.

सक्षमीकरण म्हणजे काय तर सामर्थ्यशीलता, सक्षमीकरण हा शब्द सामर्थ्य या शब्दापासून तयार होतो. सामर्थ्य म्हणजे अधिकार. कोणाला तरी किंवा काहीतरी करण्याचे सामर्थ्य देणे किंवा कोणाला तरी शक्तीशाली आणि धीट बनवणे. बऱ्याचदा महिला सक्षमीकरण म्हणजे पुरुषांविरुद्ध काहीतरी असा गैरसमज केला जातो. महिला सक्षमीकरण म्हणजे पुरुषांकडील काहीतरी काढून घेऊन महिलांना देणे नव्हे किंवा पुरुषांचे अधिकार कमी करून महिलांचे अधिकार वाढविणे नव्हे तर महिलांमध्ये त्यांच्या स्वातंत्र्याबद्दल, कर्तव्याबद्दल, हक्कांबद्दल, अधिकारांबद्दल जाणीव निर्माण होणे. महिला स्वतःच्या क्षमता आणि कार्यक्षमता ओळखण्यास व त्यावर आपली मते मांडण्यास शिकणे म्हणजे सक्षमीकरण होय.

शोध निबंधाचे उद्देश :-

- 1) महिला सक्षमीकरणाचा अर्थ अभ्यासणे.
- 2) महिला सक्षमीकरण आढावा घेणे.
- 3) महिला सक्षमीकरणासाठी शासकीय प्रयत्न पाहणे.

कार्यपद्धती :-

शोध निबंधाच्या लेखनासाठी दुय्यम स्रोतांचा वापर करण्यात आला. यात पुस्तके, वर्तमानपत्रे, नियतकालिके, प्रकाशित साहित्याचा वापर करण्यात आला.

सक्षमीकरण म्हणजे काय?

- स्वतःबद्दल व दुसऱ्याबद्दल सकारात्मक भूमिका
- औपचारिक शिक्षणाद्वारे सुधारित स्व-प्रतिमा
- आर्थिक बाबींवर स्वतंत्रपणे निर्णय घेणे.
- विविध धोरणे ठरवतांना त्याबद्दलचे निर्णय घेण्यामध्ये योगदान
- आर्थिक निर्णय घेतांना त्यामध्ये सहभागी होण्याचा अधिकार
- अधिक चांगल्या आरोग्यविषयक सेवा व सोयी मिळण्याची सुविधा

महिला सक्षमीकरण ही संकल्पना अत्यंत व्यापक असल्यामुळे तिचा नेमका अर्थ सांगणे कठीण आहे. तरी सुद्धा असे म्हणता येईल की, स्त्रीला सामाजिक, आर्थिक, राजकीय व प्रशासकीय क्षेत्रात योग्य प्रमाणात सहभागी करून निर्णय प्रक्रियेमध्ये सामील करणे म्हणजे 'महिला सक्षमीकरण' होय.

A REPORT OF NEW SPECIES OF THE GENUS PHYLLOBOTHRIUM FOLIATUM (EUCESTODA : PHYLLOBOTHRIDAE) FROM TRYGON SEPHEN AT RATNAGIRI M.S. INDIA .

D.D.KHAMKAR

Department of Zoology

Arts, Science and Commerce College, BADNAPUR, Dist.

JALNA

M.S.,India.

ABSTRACT

The present form deals with redescription of species of the genus *Phyllobothrium foliatum* Linton, 1890 which is having some additional characters, such as testes 75-85 (83) , preovarian in 2-4 rows , shape and size of ovary distinctly bilobed , medium in size , transversely placed , near posterior margin of the segment , shape and structure of vitellaria (granular, thin strips).

Keywords: *Phyllobothrium* , *trygon sephen* , *spiral valve*, *Ratnagiri M.S.India*

INTRODUCTION

The genus *Phyllobothrium* was erected by Benedon 1849, with its type species *Phyllobothrium foliatum* from *Rajabinuculata* from California . The present communications deals with description of a species of genus *Phyllobothrium foliatum* from *Trygon sephen* Cuvier, 1871.

MATERIAL AND METHODS

Twenty one Specimens of cestode parasites were collected from spiral valve of *Trygon sephen*. All were flattened, preserved in 4% formalin, stained with Harris haematoxyline, were passed through various alcoholic grades , whole mount slides were prepared for further anatomical studies. Drawings were

made with the help of camera Lucida. All measurements are in millimeters

DESCRIPTION

Scolex distinctly marked off from strobila, large in size, almost quadrangular in shape with irregular margin, with four bothridia and measures 0.413-0.485 in length and 0.417-0.582 in breadth. Each bothridium is medium in size, oval in shape, sessile, having an accessory sucker and measures 0.364-0.476 in length and 0.150-0.194 in breadth. The accessory suckers are medium in size, oval in shape, one in each bothridium and measure 0.043-0.058 in length and 0.034-0.053 in breadth. The neck is short, wide, narrow anteriorly, broad posteriorly and measures 0.165-0.184 in length 0.170-0.194 in breadth. The mature segments are longer than broad, almost two times longer than broad, slightly concave and convex lateral margins, without projections at the anterior and posterior corners of the segments, slightly unequal in length and measure 0.597-0.733 in length and 0.267-0.320 in breadth. The testes are small and medium in size oval in shape, in 2-4 rows, 75-85 (83). Preovarian, roughly in two lateral fields upto the cirrus pouch region and in a single field anterior to it, almost evenly distributed, in the central medulla, from the anterior margin of the segments to the ovary, bounded laterally by longitudinal, excretory canals and measures 0.015-0.029 in length and 0.019-0.039 in breadth. The cirrus pouch is medium in size, oval in shape, slightly oblique in placed, situated at 1/3rd from the anterior margin of the segments, extends medially beyond the middle of the segments, open marginally and measures 0.189 in length and 0.039-0.072 in breadth. The cirrus is a thin tube, long, slightly coiled, contained within the cirrus pouch and measures 0.184 in length, 0.010-0.019 in breadth. Vas deference is thin, short, extends transversely and measures 0.019 in length and 0.005-0.010 in breadth. The ovary is distinctly bilobed, medium in size, transversely placed near the posterior margin of the proglottids, extends laterally up to the quarcular region of the segments and measures 0.228-0.238 in length and 0.019-0.089 in breadth. The vagina is wide tube, long, anterior to cirrus pouch, start from the genital pore, extends transversely, obliquely up to the middle of the segments, turns posteriorly, runs middle of the segments posteriorly reaches and opens into the ootype and measures 0.626 in length and 0.019-0.039 in breadth. The ootype is medium in size, oval in shape, preovarian in concavity of the ovarian lobes, situated near the posterior margin of the segments and measures 0.034-0.043 in length 0.043 in breadth. The genital pores are medium in size, oval in shape, marginal in position, unilateral, situated almost at 1/3rd from the anterior margin of the segments and measure 0.043 in length and 0.024-0.029 in breadth. The longitudinal excretory canal are thin and measures 0.015 in width. The vitellaria are granular, thin strips on each lateral sides, in cortucular region and from anterior to the posterior margin of the proglottids.

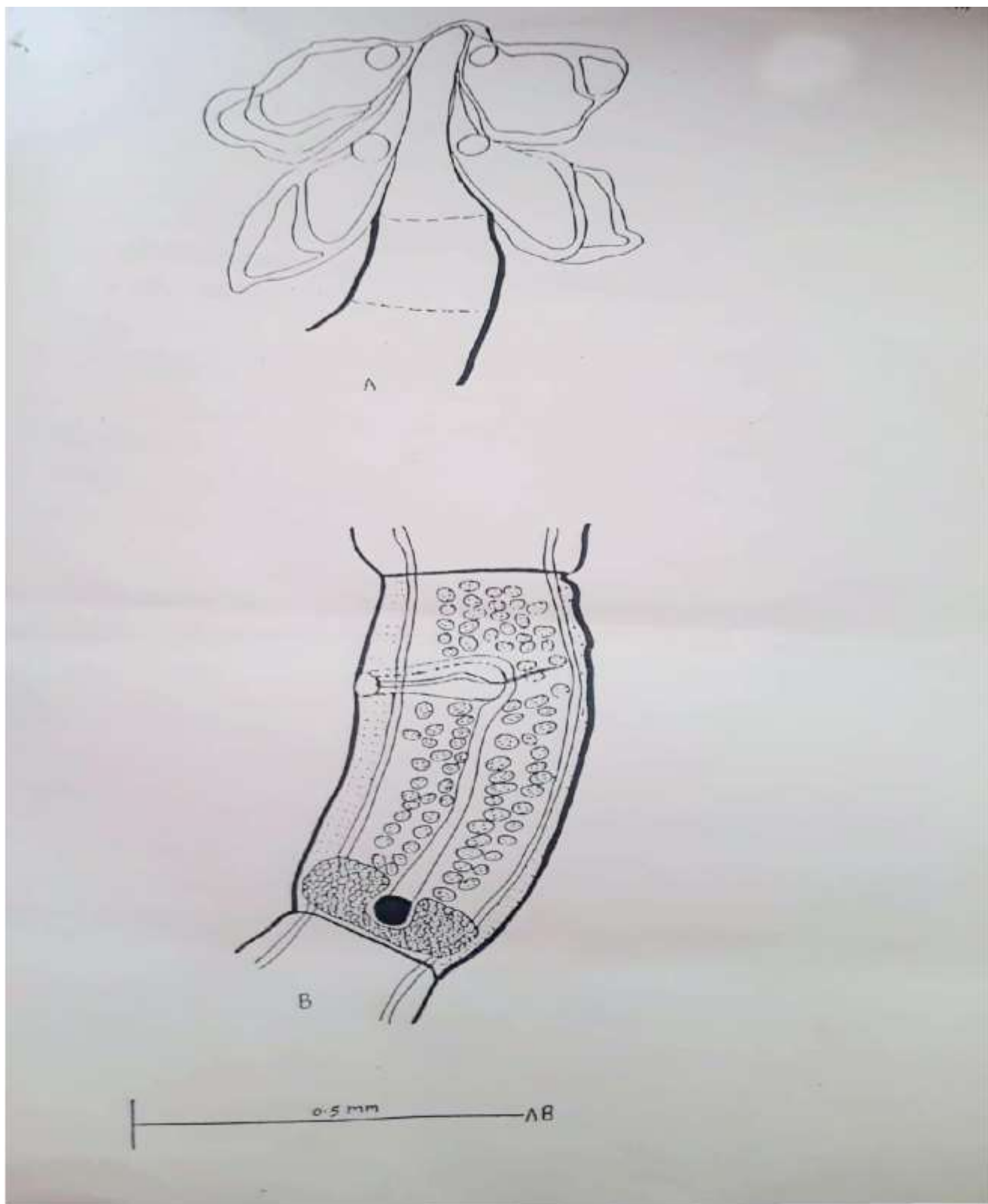
Type species — *Phyllobothrium foliatum* Linton, 1890

Host – *Trygon sephen* Cuvier, 1871

Habitat - Spiral valve.

Locality - Ratnagiri, M.S. (West coast of India), India. Date of

collection – 7 April, 1991

DISCUSSION AND RESULT

After going through the literature , the worm under discussion turned out to be *Phyllobothrium foliatum* , Linon 1890. However , it differs from it , in some characters which are as follows . The worm under discussion , differs from it , in the no. of testes 75-85 (83) , preovarian in 2-4 rows , as against numerous (125) from anterior margin up to the genital pore . The present worm differs form it in shape and size of the ovary (distinctly bilobed, medium in size , transversely placed , near the posterior margin of the segments as against bilobed , distinct). Present from, differs from the same, in shape and structure of vitallaria (granular , thin strips as against follicular in 2-3 rows). Linton 1890 reported *Phyllobothrium foliatum* from *Rhynchobatus djeddensis*, pearl banks, Ceylon; from *Trygon sephen* Currier, 1871 at Ratnagiri, M.S.India . Itis a new host record.

ACKNOWLEDGEMENT

Authors are thankful to Prof. & Head, Dept. of Zoology, Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad, for providing the laboratory facilities and encouragement during entire work.

REFERENCES

1. Van Beneden , P.J. 1849. Notice surune nouvean genred helminth cestode .I.brd.16:182-193
2. Maire Weir Kay .1942. A newspecies of Phyllobothrium van Beneden from Raja binoculata (Ginaral) . Trans .Am.Micro.Soc.61:261-263
3. Cuvier, G 1871. Le regne animal distributed apris son org. ,4-vol, Paris
4. Linton , E.1890. Notes on entozon of marine fishes of New Englas II. Ann. Rep.U.S.Comm.fish and fisheries for 1987. Washington. 15:719-899
5. Subhapradha , C.K. 1955 . Cestode parasite of fishes of madras coast . Ind. J.Helmingh. 7(2):41-132
6. Muller and Henle. 1906. Cestode parasite of marine fishes (carchrios acutus) East coast of India . India , M.S. 42(3) :457-464.
7. D.D.Khamkar 2012 A report of the Species Of The Genus Phyllobothrium radioductum (Eucestoda : Phyllobothridae) From Trygon Sephen At Ratnagiri M.S. India . Journal of experimental sciences 2012 , 3(5) :42-45

SPECIAL ISSUE No. 105

ISSN 2349-638x
Impact Factor 7.149

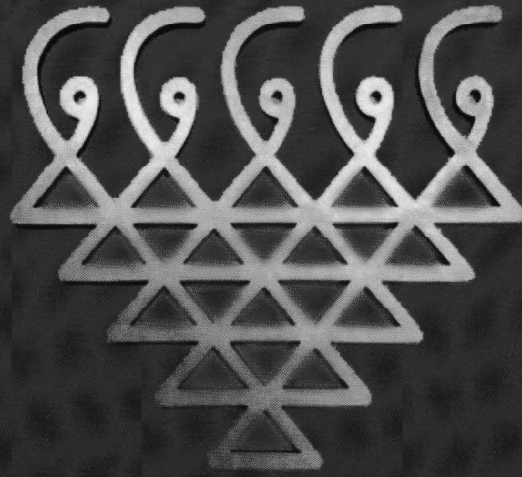
AAYUSHI INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY
RESEARCH JOURNAL

PEER REVIEW & INDEXED JOURNAL

Email id : aiirjpramod@gmail.com

www.aiirjournal.com

गेल्या दोन दशकांतील
मराठी कथालेखन

Chief Editor
Shri. Pramod Tandale

Executive Editor
Prof. Dr. Sunita Shinde

Co-Editor
Prof. Dr. Ramchandra Kalunkhe

ग्रामीण जीवनानुभवांचा संवेदनशील आविष्कार : पोशिंदा

प्रा. डॉ. यशवंत हाके

सहयोगी प्राध्यापक व मराठी विभाग प्रमुख,
कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय,
बदनापूर, ता.बदनापूर, जि.जालना.

E - mail : dryashwanthake@gmail.com

मराठी साहित्यामध्ये कथेचे दालन अतिशय समृद्ध आणि संपन्न असे आहे. कथा सांगणे व ऐकणे हा माणसांचा स्वभाव आहे. मराठी साहित्यातील कथेला दीर्घ अशी परंपरा लाभलेली आहे. कथा या वाङ्मय प्रकाराचे मानवी लोकजीवनाशी अधिक जवळचे नाते आहे. मराठीमध्ये मौखिक परंपरेपासून कथेला आरंभ झाला आहे असे मानले जाते. लिखित कथेचा विचार करत असतांना महानुभवांच्या दृष्टांत कथांचा विचार केला जातो. चक्रधर स्वामी यांनी ग्रामीण जीवनाचा जवळून अनुभव घेऊन दृष्टांत कथन केले आहे. या संदर्भात नागनाथ कोतापल्ले आपले विचार व्यक्त करतांना म्हणतात, “ग्रामीण रस शोषून घेऊन या कथा अवतरत आहेत. म्हणून दृष्टांत पाठातील कथा ही मराठीतील पहिली बहिली ग्रामीण कथा आहे, असे म्हणायला हरकत नाही.” लोककथा या मौखिक परंपरेतून आल्या आहेत आणि दृष्टांत पाठातील कथा ही मौखिक परंपरा पुढे घेऊन जाणारी कथा आहे. मराठी ग्रामीण कथेचा प्रारंभ विचारात घेतांना लोककथा आणि महानुभावीय कथांना महत्वाचे स्थान आहेत; परंतु या कथा फार तर ग्रामीण कथेच्या पाऊलखुणा आहेत. ग्रामीण कथेचा विकास हा मात्र आधुनिक काळामध्येच झालेला आहे असे म्हणता येईल.

मराठी ग्रामीण कथेचा प्रारंभ हा हरिभाऊ आपटे यांच्या ‘काळ तर मोठा कठीण आला’ या पहिल्या कथेपासून झाला आहे असे म्हटले जाते. मराठी ग्रामीण कथेच्या वाटचालीमध्ये वि. स. सुखठणकर, ग. ल. ठोकळ, र. वा. दिघे, श्री. म. माटे, बी. रघुनाथ, पु. भा. भावे, अरविंद गोखले, व्यंकटेश माडगूळकर, शंकर पाटील, रणजित देसाई, अण्णा भाऊ साठे, शंकरराव खरात, द. मा. मिरासदार, उद्धव शेळके, रा. रं. बोराडे, आनंद यादव, चारुता सागर, महादेव मोरे, ना. धों. महानौर, द. ता. भोसले, नागनाथ कोतापल्ले, भास्कर चंदनशिव, वासुदेव मुलाटे, जगदीश कदम, राजन गवस, बाबाराव मुसळे, सदानंद देशमुख, आसाराम लोमटे, भास्कर बडे, अशोक कोळी, जयंत पवार, प्रभाकर शेळके, प्रतिमा इंगोले, ललिता गादगे, मथू सावंत, नीरजा, प्रज्ञा पवार इत्यादी साहित्यिकांचे महत्त्वपूर्ण योगदान आहे. या साहित्यिकांनी मराठी कथेचे दालन समृद्ध करण्यामध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान दिलेले आहे.

समकालीन मराठी कथा साहित्यामध्ये तरुण पिढीतील महत्वाचे कथाकार म्हणून राजेंद्र गहाळ यांची ओळख निर्माण झाली आहे. त्यांचे ‘कोंडी’, ‘दोन एकर’ आणि ‘पोशिंदा’ हे कथासंग्रह प्रसिद्ध आहेत. ते नव्या पिढीतील सातत्याने लेखन करणारे ग्रामीण कथालेखक म्हणून सर्वपरिचित आहेत.

राजेंद्र गहाळ यांचा ‘पोशिंदा’ हा कथासंग्रह २०१७ मध्ये प्रकाशित झाला आहे. या कथा संग्रहामध्ये एकूण बारा कथांचा समावेश आहे. ‘मळ्याची वाट’, ‘सांजवेळ’, ‘जिव्हाळा’, ‘सोनामाय’, ‘परिवर्तन’, ‘पोशिंदा’, ‘उगवतं मावळतं’, ‘आधार’, ‘वाट’, ‘नियती’, ‘हिस्सा’ आणि ‘परतफेड’ या ग्रामीण जीवनाचे चित्रण करणाऱ्या कथा आहेत. राजेंद्र गहाळ यांनी ‘पोशिंदा’ या कथा संग्रहातून ग्रामीण पृष्ठभूमीवरील विविध महत्त्वपूर्ण विषयांना अधोरेखित केले आहे. अस्मानी-सुलतानी संकटामध्ये सापडलेला शेतकरी वर्ग, शेतमजूर, रोजंदारीवर काम करणारे आणि आपल्या कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहासाठी रात्रंदिवस कष्ट करणारे स्त्री-पुरुष यांच्या संघर्षमय जीवनचे चित्रण ग्रामीण पृष्ठभूमीवर प्रत्येकांरीपणे चित्रित केले आहे. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणाची अवस्था, तसेच कौटुंबिक नातेसंबंधांमध्ये निर्माण होणारे ताण-तणाव, स्त्रियांच्या वाट्याला आलेल्या विविध समस्या, तरुण वर्ग शिक्षण घेऊन शहरामध्ये नोकरीसाठी गेल्यानंतर त्याला शहरी संस्कृती आणि ग्रामीण जीवनाशी करावी लागणारी तडजोड, पती-पत्नीमधील कौटुंबिक संघर्ष, भावा-भावांमधील कौटुंबिक वाद-विवाद, पती व्यसनी असल्यामुळे विवाहित स्त्रियांच्या नशिबी आलेले दुःख आणि सहन कराव्या लागणाऱ्या मरण यातना, समाजात वाढत चाललेली भोंदुगिरी, शेतकऱ्यांचे शेतीवर आणि त्यांचे पशुधन यांच्यावर असलेले प्रेम, शेतकऱ्यांनी शेतीमध्ये तयार केलेल्या मालास योग्य किंमत मिळत नसल्यामुळे त्यांची होणारी

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Journal

Special Issue 2022 | 01

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318

पंडित दीनदयाळ उपाध्याय शिक्षण संस्था संचालित,
श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय, फुलंब्री
ता. फुलंब्री जि. औरंगाबाद. (महाराष्ट्र)

मराठी विभाग आयोजित,

(श्री संत सावता माळी ग्रामीण महाविद्यालय रौप्य महोत्सवी वर्ष, भारतीय स्वातंत्र्याचे अमृतमहोत्सवी वर्ष, संत ज्ञानेश्वर माऊली यांचे ७२५ वे संजीवन समाधी वर्ष व श्री चक्रधर स्वामी यांच्या अष्ट जन्मशताब्दी वर्षानिमित्त)

❖ विशेषांक ❖

सद्यःस्थितीत संत साहित्याची प्रासंगिकता

दोन दिवसीय राष्ट्रीय परिषद
(२५ व २६ मार्च २०२२)

(या विशेषांकातील लेखास अथवा कोणत्याही मजकुरास संपादक जबाबदार असणार नाहीत. याची वाचकांनी नोंद घ्यावी.)

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

वारकरी (भागवत) संप्रदायाचे प्रसारक : संत नामदेव

डॉ. यशवंत हाके

प्राध्यापक व विभागप्रमुख,
कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, बदनापूर,
ता. बदनापूर, जि. जालना

महाराष्ट्र ही संतांची भूमी म्हणून ओळखली जाते. संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संत एकनाथ, संत तुकाराम, संत रामदास, संत चोखामेळा, संत गोरा कुंभार, संत सावता माळी इ. विविध संतांनी आपल्या अभंगवाणीच्या माध्यमातून समाजजीवनामध्ये नवीन विचारांची मांडणी करून जनजागृती करण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्य केले आहे. संत मुक्ताबाई, संत जनाबाई, संत बहिणाबाई, संत सोयराबाई, संत कान्होपात्रा इ. संत कवयित्रींचेही महत्त्वपूर्ण योगदान आहे. महाराष्ट्रामध्ये वारकरी / भागवत संप्रदायाचा पाया रोवण्याचे काम संत ज्ञानेश्वर यांनी केलेले आहे, तर त्या मंदिराचा कळस होण्याचे भाग्य संत तुकाराम महाराज यांना लाभले आहे. वारकरी संप्रदायाचा प्रचार आणि प्रसार करण्यासाठी अनेक संतांनी आपल्या परीने योगदान दिल्याचे दिसून येते. संत बहिणाबाई यांनी आपल्या

“संतकृपा झाली । इमारत फळा आली ॥
ज्ञानदेवे रचिला पाया । उभारिले देवाल्या ॥”

ह्या अभंगामधून संत परंपरेच्या कार्याचा गौरव आणि सार्थ असा अभिमान व्यक्त केलेला आहे.

संत ज्ञानेश्वर आणि संत नामदेव हे दोघे समकालीन संत आहेत. संत ज्ञानेश्वर यांनी मुहूर्तमेढ रोवलेल्या या वारकरी संप्रदायाचा सर्वदूरपर्यंत प्रचार आणि प्रसार करण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्य संत नामदेव यांनी केले आहे. संत नामदेव यांचे संसारिक जीवन आणि त्यांचे ज्ञानप्रसाराचे कार्य याचा थोडक्यात विचार या शोधनिबंधामधून करण्यात

आला आहे. संत नामदेव यांच्या जन्मस्थळाबाबतीत अभ्यासकांमध्ये मतभेद असल्याचे दिसून येतात. असे असले तरी संत नामदेव यांचा जन्म हा मराठवाड्यातील नरसी-बामणी येथेच झाला असल्याचे मत अनेक अभ्यासकांनी मांडले आहे. संत नामदेव यांनी आपल्या आत्मचरित्रपर अभंगातून जन्मस्थानाचा, आपल्या कुळाचा आणि विठ्ठल भक्तीचा उल्लेख केलेला दिसून येतो.

“शिंपियाचे कुळी जन्म मज जाला । परि हेतु गुंतला सदा शिबी ।...

नामा म्हणे शिबी विठोबाचे अंगी । त्याचेनि मी जगी धन्य झालो ॥”

या अभंगाच्या माध्यमातून त्यांचे स्वचरित्रविषयक निवेदन दिसून येते. संत नामदेव यांच्या आत्मचरित्रपर अभंगातून त्यांचे लौकिक आणि पारमार्थिक जीवनातील प्रसंगांचे वर्णन दिसून येते. संत नामदेव यांच्या जीवनातील काही प्रमुख घटना प्रसंगांचे वर्णन त्यांच्या अभंगामधून चित्रित झाल्याचे दिसून येते. आई, वडील, पत्नी यांनी नामदेवांच्या भाववेड्या भक्तीला केलेला विरोध, ज्ञानेश्वरादिकांच्या समोर मुक्ताईने केलेले अहंकारहरण, ‘अंतरीचा कोरा’ राहिल्यामुळे गुरुकडे झालेली खानगी, त्यांचे दर्शन आणि शेवटी शतकोटी अभंग रचण्याची प्रतिज्ञा इत्यादी प्रसंगांचे वर्णन उत्कटपणे केले असल्याचे दिसून येते.

संत नामदेव हे विठ्ठलाचे परमभक्त आहेत. संसाराकडे लक्ष न देता विठ्ठलाच्या भक्तीत गुंतल्यामुळे संत नामदेवांची आई गोणाई आणि पत्नी राजाई ह्या विठ्ठलाशी भांडण करून नामदेवाला परत संसारामध्ये लक्ष घालण्यासाठी सक्त ताकीद देतात. आपला नामा पंढरीरायाने भुलविला म्हणून आई गोणाई विठ्ठलाला म्हणते, “अगा ये विठोबा पाहे मजकडे । कां गा केले वेडे बाळ माझे” असे विचारणाऱ्या आणि ‘माझा नामा मज देई । जीव देईन तुझे पायी’ म्हणून भांडणाऱ्या गोणाईचे चित्र नामदेवांनी आपल्या अभंगातून कुशलतेने रेखाटल्याचे दिसून येते. आपला पती संसाराकडे दुर्लक्ष करून गोसावी झाल्याची भावना नामदेवाची पत्नी राजाई व्यक्त करते. ‘लावोनि लंगोटी जालेती गोसावी । आमुची उठाटेव कोण करी ॥’ या अभंगातून राजाईच्या खीसुलभ भावनांचे दर्शन दिसून येते. हृदय संवाद, नाट्यपूर्ण प्रसंग वर्णन आणि प्रांजळ

MAH/MUL/03051/2012
ISSN-2319 9318

Vidyawarta®

Issue-39, Vol-03, July to Sept. 2021

Peer Reviewed International Multilingual Research Journal

Editor
Dr. Bapu G. Gholap

16

घ्या. विद्यार्थ्यांना शिकविण्याच्या चार पद्धती आहे.यात बसून,एकून,स्पर्शकरून व कृती करून शिकण्याचा समावेश आहे. ऑनलाईन मध्ये फक्त बसून शिकणारे व एकूण शिकणारयाचा फायदा होत आहे.विद्यार्थी ९० टक्के अनुभवातून शिकतात. ऑनलाईन मध्ये अनुभव मिळत नाही.माहिती मिळते. १० वी पर्यंतच्या मुलांचे यावेळी सामाजीकरण होते. ऑनलाईन मध्ये ते होत नाही.हे दीर्घकालीन परिणाम आहेत. ऑनलाईन शिक्षणात सर्वात महत्वाचा घटक परिणाम स्क्रीन टाईम आहे.या मुळे मेंदूतील चेतापेशी डमेज होतात.त्यामुळे ऑटिजम हा आजार होतो.या आजरामुळे मेंदूत बिघाड येत नाही मात्र स्वमग्नता येण्याची शक्यता असते. तपासण्या केल्यास दिसत नाही,मात्र लक्षणे तेच असतात. त्यामुळे ऑनलाईन शिक्षण बंद केले तरी फरक पडणार नाही. १ ते २ वर्ष विद्यार्थ्यांचे वाया जाईल.त्याचा वापर इतर ठिकाणी करता येईल.मात्र दीर्घ काल/कायम स्वरूपी होणारे आजार परवडणारे नाहीत.

संदर्भ :-

अंधश्रद्धा निर्मूलन वार्तापत्र,फेब्रुवारी,२०२१
मुक्त चैतन्य यांचा लेख.

इंडियन अॅकेडमी ऑफ पेडियाट्रिक्सने
पालकांच्यासाठी जाहीर केलेली मार्गदर्शक तत्वे

लोकमत,न्यूज नेटवर्क वाशिम, —डॉ. विवेक
साबू,अस्थिरोग तज्ज्ञ, डॉ. स्वीटी गोटे,नेत्ररोग तज्ज्ञ,
वाशिम

लोकमत,२९ जुलै २०२० डॉ.अपर्णा अष्टपुत्रे,
विभाग प्रमुख,मानस शास्त्र विभाग, औरंगाबाद विद्यापीठ.

महाराष्ट्र टाईम्स, २२ जानेवारी २०२०— डॉ.
समीर दलवाई, बालविकासवर्तनतज्ज्ञ

सकाळ, १४ जून २०२१

□□□

पंचरंगी मुशाफिरचा सचित्र आविष्कार : बंदा रुपाया!

प्रा.डॉ.यशवंत आश्रुबा हाके

सहयोगी प्राध्यापक व मराठी विभागप्रमुख,
कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, बदनापूर,
ता.बदनापूर, जि.जालना

विश्वास पाटील हे मराठी साहित्यातील महत्त्वपूर्ण कादंबरीकार म्हणून सर्वपरिचित आहेत. त्यांनी कथा, कादंबरी, नाटक, ललित गद्य अशा बहुविध वाङ्मय प्रकारांमध्ये लेखन केले आहे. त्यांच्या 'पांगिरा', 'झाडाझडती', 'पानिपत', 'चंद्रमुखी', 'महानायक', 'संभाजी' इत्यादी कादंबऱ्या प्रसिध्द आहेत. 'कलाल चौक' हा कथासंग्रह आणि 'रणांगण' हे नाटक प्रसिध्द आहे. तसेच त्यांनी ललित गद्य स्वरूपातील लेखनही केले असून त्यांचा 'नॉट गॉन विथ द विंड' आणि 'बंदा रुपाया!' हे ललित गद्य प्रकाशित आहेत.

विश्वास पाटील यांचे 'बंदा रुपाया!' हे ललित गद्य असून यामध्ये एकूण पंधरा लेख आहेत. ह्या विविध लेखांमधून त्यांनी वाचकांना साहित्य, इतिहास, नाट्य, संगीत आणि सिनेमाची पंचरंगी मुशाफिरी घडविली आहे. विश्वास पाटील यांना इतिहासकालीन कर्तृत्वान व्यक्ती, त्यांनी केलेले देदीप्यमान कार्य, ऐतिहासिक स्थल-काल परिसर आणि मराठ्यांचा गौरवशाली इतिहास याविषयी प्रचंड आस्था आहे.

विश्वास पाटील यांनी 'सह्याद्री आणि शिवाजी-संभाजी' या लेखामधून छत्रपती शिवाजी महाराज आणि छत्रपती संभाजी महाराज यांचा पराक्रम, त्यांनी सह्याद्रीच्या कुशीमध्ये निर्माण केलेले विविध गड, किल्ले याविषयीची माहिती वर्णन केलेली आहे. 'रायगड', 'तोरणा', 'रामशेज', 'राजगड', 'पन्हाळागड', 'कोंढाणा', 'विशालगड' इत्यादी विविध गडांचे स्वरूप व विशेष वर्णन करून त्यांचे स्वराज्य संरक्षणासाठी असलेले महत्त्व विशद केले आहे. छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्याप्रमाणेच छत्रपती संभाजी महाराज यांनी देखील गडांचे महत्त्व ओळखून त्यांचे संरक्षण व संवर्धन केले होते. याबाबत विश्वास पाटील म्हणतात, "ज्या इमारतींचा पाया मजबूत असतो, त्या इमारती वादळांच्या आणि प्रपातांच्या तडाख्याला दाद देत नाहीत. शिवरायांच्या

Issue - 291 D

April 2022

E- ISSN – 2348-7143

International Research Fellow Association's
RESEARCH JOURNEY

International E-research Journal

Peer Reviewed Referred & Indexed Journal

Issue - 291 D

**Recent Trends in Humanities,
Commerce & Management
and Science & Technology**

Chief Editor

Dr. Dhanraj T. Dhangar,

Assist. Prof. (Marathi)

MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik (M.S.) INDIA

Executive Editor

Dr. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)

Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)

Mrs. Bharati Sonawane, Bhusawal (Marathi)

Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

'RESEARCH JOURNEY' *International E- Research Journal*
Issue - 291D : Recent Trends in Humanities, Commerce & Management
and Science & Technology, Peer Reviewed Journal

E-ISSN :
2348-7143
April : 2022

International Research Fellow Association's
RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

Peer Reviewed, Referred & Indexed Journal
Issue - 291D

**Recent Trends in Humanities,
Commerce & Management and
Science & Technology**

Chief Editor

Dr. Dhanraj T. Dhangar,

Assist. Prof. (Marathi)

MGV's Arts & Commerce College,

Yeola, Dist - Nashik (M.S.) INDIA

Executive Editor

Dr. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)

Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)

Mrs. Bharati Sonawane, Bhusawal (Marathi)

Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

Our Editors have reviewed papers with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible, answerable and accountable for their content, citation of sources and the accuracy of their references and bibliographies/references. Editor in chief or the Editorial Board cannot be held responsible for any lacks or possible violations of third parties' rights. Any legal issue related to it will be considered in Yeola, Nashik (MS) jurisdiction only.

- Chief & Executive Editor

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

Website : www.researchjourney.net

Email : researchjourney2014@gmail.com

Peer Reviewed Referred & Indexed Journals

عالمی وبا اور ادب

ڈاکٹر قریشی متین احمد، نگلوی

صدر شعبہ اردو اور لیسرچ گائیڈ

آرٹس، سائنس و کامرس کالج، بدلتپورہ، ضلع چانڈ

سال ۲۰۲۰ کی پہلی سہ ماہی کا وقفہ دنیا میں میں ایک ان دیکھے اور ان سنے عذاب کی شکل میں نمودار ہوا۔ فرد واحد سے لیکر حکمران وقت تک عقل دنگ اور فعل و عمل مثل ہو کر رہ گئے۔ ترقی یافتہ ملک چین سے ایک ایسی وبا نے سر ابھارا جس نے سارے عالم میں ہوکا عالم بپا کر دیا۔ یہ وبا جسے دنیا والوں نے، سائنس اور who نے کرونا کا نام دیا اس وبانے بغیر کسی جنگ و جدال کے کسی عالمی جنگ کے بعد کا منظر پیش کر دیا۔ پہلی اور دوسری عالمی جنگ کے بعد دنیا جس بحران کا شکار ہوئی تھی اس عالمی وبا کی تباہ کاریوں کے سامنے وہ سارے نقصانات کرونا کے قہر کے سامنے عشرہ عشرہ ٹہرے۔ عالمی صحت ادارہ who کی طرف سارے عالم میں جتنی کچھ پیش قدمیاں کی گئی یا ہر ملک نے اپنے اپنے طور پر اس وبانے سے نمٹنے کے لئے جو کچھ کیا بقول شاعر

الٹی ہو گئی سب تدبیریں کچھ نہ دوانے کا کام کیا

دیکھا اس پیر ری دل نے آخر کام تمام کیا

ساری دنیا میں تالہ بندی، کرونا وبانے سے نمٹنے کا واحد راستہ دنیا کے سامنے آیا اور اس تالہ بندی نے سیاسی، سماجی، معاشرتی، معاشی، مذہبی اعتبار سے انسان کو اپنی زد میں کچھ اس قدر لیا کہ انسان کی سوچ نے سمجھنے کی صلاحیتیں مثل ہو گئی انسان اپنے گھروں میں قید ہو گئے ہر روز آنے والی وبا کی تباہ کاریوں کی خبروں نے انسانی زندگی کو جھنجھوڑ کر رکھ دیا۔ ہر دروازے پر موت کی آہٹ، اچانک اپنوں سے جدا ہونے کا خوف، صحت اداروں کی زبولی نے پیدا کی ہوئی تشویش، صورت حال، معاشی بحران سیاسی سماجی تقریبات، مذہبی اجتماعات پر موت کے سائے، تعلیمی تربیتی اداروں، تفریح گاہ پر چھایا ہوا سکوت، مانوں انسان کو اپنی بستوں سے شہر غموشا کی طرف کھینچ لایا ہو۔ ایسی دگر گوں صورت حال میں گھروں میں قید ہر شخص یہ کہنے پر مجبور تھے۔

وہ دھوپ ہی اچھی تھی اس چھاؤں گھنیری سے

وہ جسم جلاتی تھی یہ روح جلائے ہے

کرونا سے قبل بھی دنیا طاعون اور اسپینی فلوجیس وبانے سے بالترتیب دو صدیوں میں شکار ہوئی ہے مگر اس کا دائرہ اثر محدود رہا زیادہ سے زیادہ شہر، ملک، اور براعظم تک لیکن کرونا کے اثرات نے جس تیزی سے ساری دنیا میں ایک ایک فرد کو متاثر کیا ہے اس کی مثال آج سے قبل دنیا میں نظر نہیں آتی۔ ما قبل کرونا دنیا جن بحران سے گزری ہے اس کے اثرات بھی اسی انداز کے رونما ہوئے ہیں، لیکن کرونا نے جس طریقہ نظام زندگی کی چولیس بلا ڈالی اس کے اثرات سے شاید عالمی نظام صدیوں تک اس پر قابو پاسکے۔؟ سماجی اور معاشرتی زندگی

INDEX

01) TEACHING LEARNING STRATEGIES USED BY THE STUDENT TEACHERS DURING ... Dr.Abdul Rasheed Poozhithara, Kozhikode, Kerala	09
02) Impact of the covid-19 pandemic on teaching and learning process in ... Areena Khan & Dr.Pragya Sharma, Bhopal	13
03) NEEDED TEACHING COMPETENCIES IN INCLUSIVE CLASSROOM Dr. Sudhir Kumar Arya, N.Delhi	18
04) THEMATIC ASPECTS IN THE NOVEL THE ENGLISH PATIENT DIVYA PRIYA M.A.	23
05) Effectiveness of Integrating Mobile-Learning Techniques in Teacher ... DR. URVASHI GUPTA, DELHI	28
06) GREEN MARKETING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES DR. SANJAYKUMAR M. KAMBLE, DIST JALNA	34
07) Ashtanayika's Depiction in the poetry of Pushtimargiya Poets Sompura Krupal Chetanbhai & Prof. Vandana Chaubey, Rajasthan	40
08) The Role of Eminent Women in Medieval Bihar Manju Kumari, Magadh	44
09) Covid 19-Issues and Challenges in Higher Education Dr. Manza S. R., Aurangabad	50
10) History: The Leitmotif of Shame Mahendra Mishra	53
11) TRAINING: EFFECTIVE TOOL FOR ACCOUNTABLE ADMINISTRATION Dr. More Navanath Bhagawan	55
12) ONLINE TEACHING PROBLEMS IN HIGHER EDUCATION Rafat Madni, Bhopal M.P.	61
13) An Literature Review on issues and challenges before teacher education ... Mrs. Ranjeeta yadav & Dr. Pragya Sharma, Bhopal (M.P.)	63

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Journal

Oct. To Dec. 2021
Issue-40, Vol-10

01

MAH/MUL/ 03051/2012

ISSN :2319 9318

Oct. To Dec.2021
Issue 40, Vol-10

Date of Publication
01 Dec. 2021

Editor

Dr. Babu g. Gholap

(M.A.Mar.& Pol.Sci.,B.Ed.Ph.D.NET.)

विद्येविना मति गेली, मतीविना नीति गेली
नीतिविना गति गेली, गतिविना वित्त गेले
वित्तविना शूद्र स्वचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले

-महात्मा ज्योतीराव फुले

❖ विद्यावार्ता या आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक त्रैमासिकात व्यक्त झालेल्या मतांशी मालक, प्रकाशक, मुद्रक, संपादक सहमत असतीलच असे नाही. न्यायक्षेत्र:बीड

"Printed by: Harshwardhan Publication Pvt.Ltd. Published by Ghodke Archana Rajendra & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor Dr. Gholap Babu Ganpat.

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

INDEX

www.vidyawarta.com/03 | http://www.printingarea.blogspot.com

01) Films: An Innovative Gateway to 21 st Century Teaching-Learning Process Dr. Harneet Kaur Bhatia, Rajnandgaon (Chhattisgarh)	10
02) How Coach develop Players Health and Performance to improving sport skill Kumud V. Charmode, Nagpur	14
03) Stocktaking Process Using Smart Phones in Libraries Dr. Medha Ranjeet Dharmapurikar, Nanded	17
04) A STUDY OF ICT INTEGRATED SCIENCE TEACHING IN DIET DR. URVASHI GUPTA, DELHI	20
05) A STUDY OF CHITRAKATHI, A STORY-TELLING ART FORM FROM MAHARASHTRA ... Aditi Jha & Dr. Kiran Sarna, Tonk, Rajasthan	27
06) A study on the practices adopted by the teachers to teach class having... P.Jyothi	31
07) DIGITAL MARKETING IN INDIA DR. SANJAYKUMAR M. KAMBLE, DIST. JALNA ✓	38
08) The Trends in Early Medieval Architecture Manju Kumari, Magadh	42
09) RECRUITMENT: EFFECTIVE TOOL FOR ACCOUNTABLE ADMINISTRATION Dr. More Navanath Bhagawan	47
10) Ahmad Amin and Lakshminath Bezbaruah: A Comparative Study in their ... Dr. M. Nurul Amin Sheikh, Dhubri, Assam	52
11) A Study on the Promotional Schemes for Women Entrepreneurs and its ... Prof.Dr. Anil Mirchandani & Sonam Porwal, Indore	56
12) Social sensibility in the novel God of Small Things by Arundhati Roy Mr. Gautam Baliram Pradhan, Aurangabad	62
13) Digital Libraries in India Dr.D.T.Satpute, Dist. Ahmednagar	65

क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	भारतातील सहकारी आणि स्वयंसेवक संघसंस्थांचे अवलोकन डॉ. प्रभाकर रघुनाथ जगताप	५४-५५
२	भारतीय लोकशाही पृथ्वील एक आर्कान	५६
३	राष्ट्र उभारणीत प्रशासनाची भूमिका डॉ. नंदकिशोर नानासाहेब उगले	५६-५९
४	राष्ट्र उभारणीत प्रशासनाची भूमिका डॉ. राजेंद्र बंकटी बनसाहे	६०-६२
५	भारतीय लोकशाही आणि निवडणूक आयोगाची भूमिका डॉ. संजय माधवराव सांभाळकर	६२-६४
६	राष्ट्र उभारणीच्या ग्रामीण विकासात मनःशांतीची भूमिका डॉ. अर्कभू सुर्वेवंशी	६३-६०
७	भारतीय लोकशाही आणि प्रसारमाध्यम : दैनिक प्रवाहणीची भूमिका डॉ. रामदास बाबाजी निहाळ	६५-६७
८	महाराष्ट्रातील भाद्विशिक विषमता आणि मराठवाडा डॉ. रमाकांत लिडके	६७-६८
९	संयुक्त राष्ट्रवाची सुरक्षा परिषद आणि भारत दादासाव भिकन गोरडे	६९-७१
१०	भारतातील पर्याप्त धोरणातील नवीन प्रवाह डॉ. ज्योती मारोतीराव अर्जुने	७१-७२
११	लोकप्रशासनात डॉ-प्रशासनाची भूमिका बी. एम. फुलारी	७२-७६
१२	भारतीय लोकशाही शासन व्यवस्थेचे विकेंद्रीकरण आणि महत्त्वा गांधींचे विचार डॉ. संतोष भिवसन काकडे	७६-८०
१३	लोकशाही पृथ्वील एक आर्कान भाद्विशिकवाट डॉ. बबन आमले	८०-८१

CONTENTS OF MARATHI PART - II

१८. प्रादेशिकवाद भारताच्या राष्ट्रीय एकात्मते समोरील एक आव्हान

डॉ. रामदास बाबाजी निहाळ

कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, बदनापूर, जि. जालना.

प्रस्ताविक

भारतीय राजकारण व राष्ट्रीय एकात्मतेसमोर स्वातंत्र्यपूर्ण आणि स्वातंत्र्योत्तर काळात अनेक आव्हाने निर्माण झालेली दिसून येतात. या आव्हानां वर विजय मिळवून भारताने स्वातंत्र्य मिळविले परंतु स्वातंत्र्योत्तर काळात आपली देशाची प्रगती, विकास या घटकांवर तसेच राष्ट्रीय एकात्मतेसमोर हे आव्हाने प्रतिकूल प्रभाटाकतात. या आव्हानांमध्ये जातीयता, धार्मिकता, वंशवाद, प्रादेशिकता, भाषावाद या सारखे अनेक अंतर्गत घटका आहेत.

भारतीय राजकारणात ज्या अनेक प्रश्नांची चर्चा करावी लागते किंवा होत असते त्या मध्ये प्रामुख्याने प्रांतवाद हा महत्वाचा मुद्दा आहे, हे आपल्या लक्षात येते. प्रांतवाद हा जरी भाषीकवादाचे अपत्य असले तरी त्यात खरी प्रेरणा ही लोकमत आपल्या बाजून करण्यासाठी राजकारणी व्यक्ती, काही राजकीय पक्ष जाणून बुजून व्होट बँक आपल्या ताब्यात ठेवण्यासाठी, आपल्याला सत्तेत सहभागी होण्यासाठी प्रांतवादाला प्रेरणा व खतपाणी घालत असतात तसेच त्या प्रांतातील जनतेवर विकास, आर्थिक सोयी सवलती याबाबत अन्याय झालेला असतो हे देखी प्रकर्षाने जाणवते.

प्रादेशिकवादाचा अर्थ

भारतीय लोकशाही समोर जी अनेक आव्हाने आहेत. त्यात प्रांतवाद किंवा प्रादेशिकता हे एक महत्वाचे आव्हान आहे. देशातील किंवा एखाद्या घटकराज्यातील विशिष्ट भागावर देशापेक्षा अधिक प्रेम करणे म्हणजे प्रादेशिकवाद होय.

सांस्कृतिकदृष्ट्या हवामान आणि भौगोलिकदृष्ट्या भाषा आणि लिपी, सामाजिक संबंध, नैतिक पातळी आर्थिक स्थिर, ऐतिहासिक परंपरा आणि विशिष्ट राजकीय परंपरा लाभलेल्या आणि मानसिकदृष्ट्या ऐव पावलेल्या लहान भौगोलिक तुकड्याला विभाग किंवा प्रांत असे म्हणतात 1 इतरांपासून वेगळेपण जपण्याची जि आणि त्यातून निर्माण झालेला एकत्रितपणा ही दोन प्रांतवादाची वैशिष्ट्ये असतात.

प्रादेशिकतेची अभिव्यक्ती

आपल्या देशातील लोकशाही व राजकारणा समोर आजही अनेक समस्या आहेत. प्रादेशिकवादामुळे आव्हानात आणखी भर पडली आहे. राष्ट्राला दुर्बल करणारे जे अनेक घटक कारणीभूत आहेत. त्यात प्रादेशिकता मुख्य घटक आहे 2 प्रादेशिकतेमुळे राष्ट्रीय एकात्मतेचा प्रश्न केंद्र, राज्य संबंधाचा प्रश्न, राज्य-राज्यातील संघर्ष

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

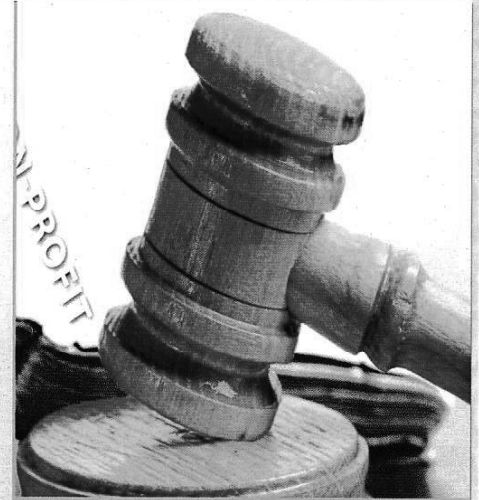
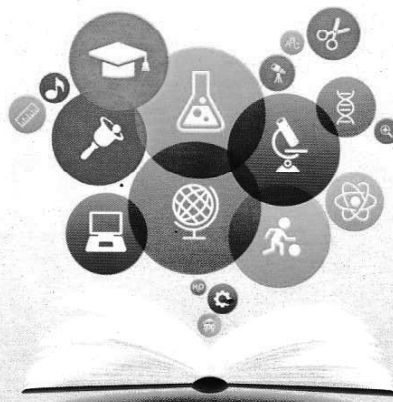
B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refreed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

September-2021

ISSUE No- (CCCXIV) 314

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande

Director

**Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati**

Editor:

Dr.Dinesh W.Nichit

Principal

**Sant Gadge Maharaj
Art's Comm,Sci Collage,
Walgaon.Dist. Amravati.**

Executive Editor:

**Dr.Sanjay J. Kothari
Head, Deptt. of Economics,
G.S.Tompe Arts Comm,Sci Collage
Chandur Bazar Dist. Amravati**

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar PUBLICATIONS

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	भारतीय अर्थव्यवस्थेवर लोकसंख्येचा दबाव	डॉ.सतिश हरलाल पारधी	1
2	पश्चिम विदर्भातील इतर मागासवर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळाचा योजना निहाय कर्ज वाटपामधील सहभाग	प्रा.डॉ.अमोल स. राऊत	6
3	गांधीवादी विचारांची उपयुक्तता	प्रा.डॉ.वैशाली शांताराम बागुल	11
4	संत कबीरांचे सामाजिक विचार	रविंद्र पि. सोनकांबळे	17
5	म. बसवेश्वरांच्या वचनांतील तत्त्वविचार	डॉ. प्रवीण कारंजकर	23
6	साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त कादंबरीतील नायक व खलनायक	प्रा.डॉ.प्रदीप राऊत	30
7	भाषांतर संकल्पना, स्वरूप आणि विशेष	प्रा. डॉ. सर्जेराव पद्माकर	34
8	आलोचनाका अर्थ, परिभाषाऔरस्वरूप	डॉ शिवाजी नागोबा भदरगे	41
9	वातावरणातील फेरबदलाचा पर्यावरणावर परिणाम : एक अध्ययन	प्रा.डॉ.सुरेश बन्सपाल	46
10	महात्मा गांधीजींना अभिप्रेत असलेली भारतीय लोकशाही	प्रा.एकनाथ ज्ञानदेव खरात	50
11	अनुराधा पाटील यांची स्त्रीवादी जाणिवांची कविता	डॉ सुनंदा बोरकर जुलमे	59
12	वचन गटाच्या माध्यमातून स्त्रियांचे आर्थिकदृष्ट्या सबलीकरण	कु.गायत्री ग. कडवे	65
13	जागतिकीकरणानंतरच्या कांही मराठी कादंबऱ्यांची आशयसूत्रे	प्रा.लक्ष्मण व्यंकटराव बिराजदार	69
14	दक्षिण चीन समुद्राचे सामरिक महत्व	डॉ. उपेंद्र धगधगे	72
15	यवतमाळ जिल्ह्यातील जलसिंचन तिब्रतेतील बदलाचे कालनिहाय व अभिक्षेत्रीय अध्ययन	प्रा.डॉ.निलिमा देवरावजी अंबाडकर	75
16	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राजकीय विचार	डॉ. रामदास निहाळ	81
17	राजकीय व्यवस्था आणि दबावगट :- एक विश्लेषणात्मक अभ्यास	डॉ.निलेश र. निंबाळकर	84
18	राम जोशींच्या लावणीचे स्वरूप	प्रा. डॉ. गौतम ढवळे	91
19	भारतातील आरोग्य विमा एक गरज	प्रा.डॉ. जया सवाईथूल	93

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे राजकीय विचार**डॉ. रामदास निहाळ**

सहाय्यक प्राध्यापक राज्यशास्त्र विभाग कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, बदनापुर

ता. बदनापुर जि. जालना. Email ID: ramdasnihal@gmail.com

प्रस्तावना :

मानवी तत्वज्ञान जन्माला आणि साकारायला येते ते मनुष्य जीवनातून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना ज्या विशिष्ट प्रतिकूल परिस्थितीतून संघर्ष करित जावे लागले. त्यातील वाद-प्रतिवाद-अडथळांयानीच त्यांच्यामध्ये पुढे जाण्याची कमालीची जिः आणि संघर्षाची प्रचंड ताकद निर्माण केली. परिस्थितीच्या आत्यंतिक संघर्षाने त्यांच्यात विद्रोहाची अफाट शक्ती निर्माण झाली. ब्रिटीश राजवटीत सामाजिक, शैक्षणिक, राजकीय आणि भौतिक सुधारणांमुळे इथल्या सुशिक्षितांना आपल्या समाजाचे दोष लक्षात आले. पाश्चात्य विद्या व ज्ञानाने दिपुन गेलेल्या पहिल्या शिक्षित पिढीने धर्म व समाज सुधारणे बरोबरच प्रबोधनाला चालना दिली. परंतु त्यांनी परंपरेशी विरोधी विद्रोह न करता अस्पृश्यता, जातीभेद निवारण्याचे प्रयत्न केले. त्यातही त्यांना मर्यादा पडल्या. सामाजिक विषमतेची झळ मुळापासून उखडण्याचे क्रांतीकार्य महात्मा फुले आणि छत्रपती शाहू महाराज यांनी केले. ब्राह्मणी कपट कारस्थान आणि जाती विषमतेला खतपाणी घालणारे ग्रंथ कर्मकांड अंधश्रद्धा यावर महात्मा फुले यांनी हल्ला चढविला आणि मानवतावादी विचारांचा प्रसार केला. पुढे हेच विचार आत्मसात करुन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी समाज परिवर्तनाची चळवळ उभारली. परदेशात शिक्षण घेत असतांनाच समाज रचनेतील तुलना भारतीय समाज व्यवस्थेशी केली. त्यांना भारतातील सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय व आर्थिक विषमता फार गुंतागुंतीची दिसुन आली. अशी अन्याय, शोषणावर आधारित भारतीय जातीव्यवस्था शोषण करणारी असून माणसांना अज्ञान व अंधश्रद्धेत ढकलणारी, चातुर्वण्यावर उभी असलेली ब्राह्मणी सत्तेला पोषक आणि बहुजनांच्या हिताला बाधक असलेली समाज व्यवस्था आहे, याची जाणीव त्यांना झालेली होती ही व्यवस्था मुळापासून उखडून टाकण्यासाठी त्यांनी मानववंशशास्त्र, समाजशास्त्र, इतिहास, धर्मशास्त्र व अर्थशास्त्र यासारख्या विविध शाखांचा साक्षेपी अभ्यास केला. त्यातून निर्माण झालेले प्रचंड पांडित्य, अभ्यासू, कृतीशील आणि बुद्धिवादी व्यक्तिमत्व तयार होऊन भारतीय समाजात झंझावातासारखे कार्यशील बनले. मानव मुक्तीचा लढा उभारुन शोषण विरहित समतावादी समाज स्थापनेसाठी आणि राष्ट्रीय ऐक्य साधण्यासाठी त्यांनी अथक परिश्रम घेतले. व्यक्ती समाज, धर्म, राजकारण, शिक्षण, अर्थकारण आणि संस्कृती याविषयी त्यांनी माणुसकीच्या पातळीवर जगण्यासाठी भारतीय समाजाला अनेक कृतीशील विचार दिले.¹

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे भारताच्या आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक व राजकीय क्षेत्रामध्ये अनन्यसाधारण योगदान आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या एकंदरीत विचारांमध्ये असणारी प्रगल्भता ही अभ्यासोक्त स्वरूपाची होती. त्यांच्या विचारांना एक प्रकारे शास्त्रीय आधार होता. याच धर्तीवर आंबेडकरांनी मांडलेल्या राजकीय विचारांचा आढावा प्रस्तुत लेखात घेण्यात येणार आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जीवनपरिचय :

भारतात जन्मलेल्या थोर समाजसुधारकांमध्ये डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे नाव अग्रक्रमाने घेतले जाते. डॉ. भीमराव रामजी आंबेडकर यांचा जन्म 14 एप्रिल 1891 रोजी मध्यप्रदेशातील महू या गावी झाला. त्यांचे वडील हे सुभेदार म्हणून लष्करी सेवेत कार्यरत होते. ते आपली पत्नी भिमाबाई यांच्या समवेत लष्करी तळावरच राहत

MAH/NAN/10936/2015

ISSN : 2454-7905

SJIF 2021 - Impact Factor: 6.91

***Worldwide International
Inter Disciplinary Research Journal***

(A Peer Reviewed)

Year - 7, Vol.I, Issue-XXXVI, September 2021

Editor : Mrs. Pallavi Laxman Shete

Quarterly Research Journal

**(Arts - Humanities - Social Sciences - Sports, Commerce, Science, Education, Agriculture,
Management, Law, Engineering, Medical, Ayurveda, Pharmaceutical, Journalism,
Mass Communication, Library Science Faculty's)**

16.	जैव विविधता संरक्षण का पारिस्थितिकीय महत्व एवं इस दिशा में वैश्विक प्रयास की आवश्यकता	डॉ. धर्मेन्द्र कुमार शर्मा	82
17.	भूत-वर्तमान और भविष्य के परिप्रेक्ष्य में भारत भारतीय संस्कृति व समाज नीति	डॉ. रोहताश जमदग्नि	91
18.	ऑनलाइन शिक्षा और महाविद्यालयीन छात्र-छात्राएँ एक समाजशास्त्रीय अध्ययन : बिछुआ ग्राम के विशेष संदर्भ में	डॉ. फरहत मंसूरी	97
19.	संचार माध्यम और अनुवाद	डॉ. राम सदाशिव बडे	101
20.	अनुसूचित जाति के छात्रों को पुस्तकालय और वाचनालय कि सुविधा प्राप्त करने में आनेवाली समस्याओं का अध्ययन	डॉ. साळवे संदिप गोरख	105
21.	बिलासपुर जिला (छत्तीसगढ़) के वन्यग्राम "टिंगीपुर" में बैगा जनजाति के सामाजिक, आर्थिक दशा का अध्ययन	डॉ. संगीता शुक्ला	107
22.	दलित चेतनाकी सार्थक अभिव्यक्ति: यथा-प्रस्तावित	प्रा. निर्मला ल. जाधव	110
23.	बुद्ध द्वारा अनुमोदित यज्ञ परम्परा तथा वैदिक यज्ञ परम्परा : एक मूल्यांकन	विशाखानन्द बन्सोड	112
24.	वृत्तपत्रीय भाषिक विशेष	डॉ. सर्जेराव पद्माकर	117
25.	पुण्यश्लोक अहिल्याबाई होळकर...	डॉ. देवकाते बी. एन.	121
26.	महाराष्ट्रातील भूमिहक्क विषयक कायदे व तरतूदी	प्रा. सुनिल ताकतोडे डॉ. संजय गायकवाड	124
27.	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे राष्ट्र आणि राष्ट्रवादासंबंधीचे विचार	प्रा. डॉ. एस. के. तांदळे	126
28.	पाथरी विधानसभा सदस्यांचे विकासात्मक कार्य: (२००० - २००४)	डॉ. भालचंद्र वै. धर्मापुरीकर	130
29.	औरंगाबाद जिल्ह्यातील जलसिंचन - एक भौगोलिक अभ्यास	अनुराधा संजय भारद्वाज	135
30.	म. गांधींनी सांगितलेल्या नागरिकांच्या कर्तव्याची वर्तमानकालीन आवश्यकता	प्रा. डॉ. एन. जी. अडकिने	139
31.	भारतातील दारिद्र्य : एक ज्वलंत समस्येचे प्रारूप	सुधाकर बाळू चव्हाण	146
32.	मराठा आरक्षण काळाची गरज व त्यापुढील आव्हाने	डॉ. रामदास बाबाजी निहाळ	149
33.	ब्रिटीशकालीन महाराष्ट्रातील चलन : एक अभ्यास	प्रा. डॉ. जि. एस. पिसे	153
34.	राजश्री शाहू महाराज यांचे समाजकार्य यावरील विचार...	प्रा. चित्रा दिगंबर साळुंखे	156
35.	आदिवासींच्या उपेक्षित इतिहासाचे मंडन	डॉ. कुंदा बाळासाहेब कवडे	160

मराठा आरक्षण काळाची गरज व त्यापुढील आव्हाने

डॉ. रामदास बाबाजी निहाळ

सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, कला, विज्ञान व वाणिज्य, महाविद्यालय, बदनापुर जि.जालना.

संताविक:-

आज 21 व्या शतकात देखील आरक्षण हा एक गहन विषय बनलेला दिसून येतो. खरे तर राज्यघटनेनुसार भारतीय समाजात आर्थिक, सामाजिक, राजकीय समानता निर्माण करण्याच्या हेतूने आरक्षणाचे धोरण स्विकारले गेले. हे धोरण स्विकारण्यामागे मागासलेला, सामाजिक, आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत घटकाला मूळ प्रवाहांमध्ये समाविष्ट करण्यासाठी राज्यघटनेने क्रांतिकारी बदल करण्याच्या धोरणांचा अवलंब केला. आरक्षण हे धोरण आज जवळपास सर्व देशांनी स्विकारलेले दिसून येते.

भारतात देखील स्वातंत्र्यपूर्व काळापासून आरक्षणाचा प्रारंभ झालेला दिसून येतो. परंतु स्वातंत्र्यापूर्वी आरक्षणाचे धोरण हे मर्यादित स्वरूपात दिसून येते. परंतु स्वातंत्र्यानंतर राज्यघटनेच्या अंमलबजावणी नंतर आरक्षणांच्या धोरणात मोठ्या प्रमाणात बदल घडून आला. यामध्ये 1989 च्या मंडल आयोगाने आणखी भर पडली. आरक्षणांमुळे समाजात असलेला वर्ण, जात, धर्म, लिंग यामध्ये असणारी विषमता कमी होण्यास देखील मदत झाली. आरक्षणांमुळे काही अंशी मागासलेल्या समाजात प्रगती होवुन एक प्रकारचे आत्मभान त्यांच्यामध्ये जागृत झाले या बरोबरच काळाच्या प्रवाहात एके काळी समाजात पुढारलेली काही अंशी आर्थिकदृष्ट्या समृद्ध असलेला समाज काळाच्या प्रवाहात शेतीक्षेत्रातील बदलांमुळे अनेक कारणांमुळे मूळ प्रवाहापासून अलग पडत गेला किंवा तो विकासाला वाटचालीत मागे पडत गेला. यामध्ये राजस्थानमधील गुज्जर, महाराष्ट्रातील मराठा समाज, पटेल समाज यांचा उल्लेख करावा लागेल. आज मराठा समाजाची दयनीय अवस्थेत अनेक दृष्टीने वाढ झालेली दिसून येते.

मराठा समाजातील ज्वलंत प्रश्न :-

महाराष्ट्रातील एकूण जाती समूहाची लोकसंख्या ग्रहीत धरता महाराष्ट्रात मराठा समाज मोठ्या प्रमाणात दिसून येतो. एकूण मराठा समाज हा एकूण लोकसंख्येच्या 33 टक्के आहे. एकेकाळी या समाजाकडे मोठ्या प्रमाणात रोजगारी होती. तसेच हा समाज उदार, सहकार्याची भावना, सर्वांना सोबत घेवून चालणारा परोपकारी वृत्ती, बरोबरच लढाऊवृत्ती, बाणेदारपणा, अभिमानी या गुणांनी युक्त समाज म्हणून ओळखला जातो. परंतु काळाच्या प्रवाहात हा समाज संपन्नतेकडून अधोगतीच्या मार्गावर ढकलल्या गेला. या समाजातील दहा टक्के समाजाकडे मात्र आज ही मोठ्या प्रमाणात साधनसंपत्ती, बागायती शेती, शिक्षणसंस्था, ऊस, साखर कारखाने, सुत गिरण्या, सहकार व राजकारण सत्ता स्थाने इ गोष्टी मोठ्या प्रमाणात दिसून येतात. परंतु या मराठा समाजातील "आहीरे" वर्गाने न्हमीच या समाजातील नाहीरे वर्गाकडे पूर्णतः दुर्लक्ष केले. राजकारणातील पुढार्यांनी, नेत्यांनी आपल्या समाजातील गरीब, तरुण, होतकरू लोकांचा सत्तेसाठी वापर केला. यामुळे मराठा समाजामध्ये देखील दोन गट पडले. हा समाज दोन स्तरात विभागला गेला. शेतीवर पूर्णतः अवलंबून असलेला समाज अधोगतीकडे झुकला. शेतकी नापीकी, दूष्काळ, वाढती महागाई, मोठ्या प्रमाणात खर्च यामुळे हा समाज गरीब राहिला. मराठा समाजाची प्रगती आहे ती फक्त या समाजातील मुठभर वर्गाकडे दिसून येते. बहुसंख्य समाजाची अत्यंत दयनीय अवस्था दिसून येते. खऱ्या अर्थाने या दयनीय समाजाला आरक्षणाची गरज निर्माण झाली. आरक्षण खालच्या स्तरातील दबलेल्या पिचलेल्या लोकांच्या उन्नतीसाठी आवश्यक आहे.

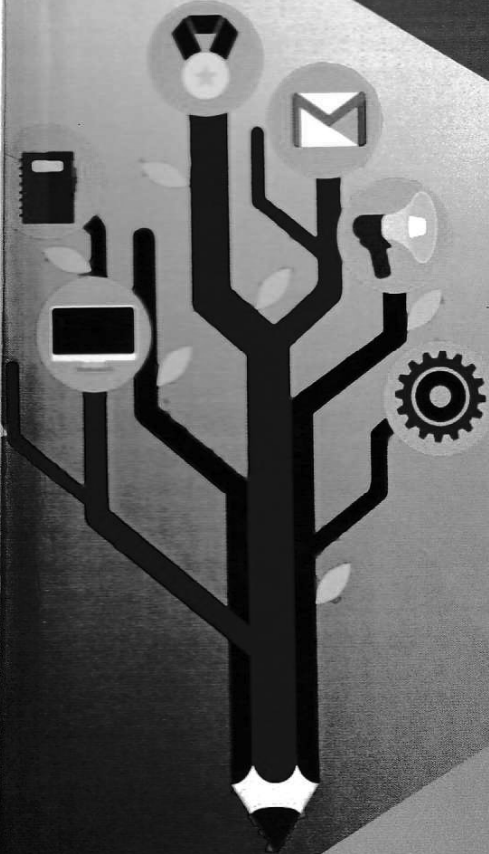

Peer Reviewed Refereed
and UGC Listed Journal
(Journal No. 47026)

IDEAL

ISSN 2319 - 359X
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

Volume - IX, Issue - II
March - August - 2021
Marathi Part - I

Impact Factor / Indexing
2019 - 6.601
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

❧ CONTENTS OF MARATHI PART - I ❧

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२५	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक सुधारणा डॉ. रामदास निहाळ	११७-११९
२६	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या स्त्री सक्षमीकरण विषयक विचाराचे चिकीत्सक अध्ययन प्रा. डॉ. प्रशांत वामनराव खेडकर	१२०-१२४
२७	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री सुधारणावादी विचार प्रा. रमेश शंकर माने	१२५-१२९
२८	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री विषयक विचार डॉ. प्रेमसिंग प्रल्हाद जाधव	१३०-१३३
२९	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची संसदीय लोकशाहीची संकल्पना डॉ. बाळासाहेब जी. जोगदंड	१३४-१३७
३०	दलित साहित्यातून व्यक्त झालेले डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर भूषण प्रदीपकुमार देशमुख डॉ. वंदना स. भोयर	१३८-१४१
३१	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री सुधारणावादी विचार प्रा. डॉ. किशोर शेषराव चौरे	१४२-१४६
३२	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लोकशाही विषयक विचार डॉ. संजय एस. आहिरे	१४७-१५३

२५. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक सुधारणा

डॉ. रामदास निहाळ

सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, बदनापुर, ता. बदनापुर, जि. जालना.

प्रस्तावना

14 एप्रिल या सोनेरी दिवसाचे समाजाच्या आणि देशाच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्व आहे. देशातील कोट्यावधी दीनदुबळ्यांसाठी तसेच देशासाठी हा दिवस फार आनंददायी आहे. या दिवशी दिवसभर मोठ्या उत्साहाने खेड्यापाड्यांपासून ते दिल्लीपर्यंत डॉ. बाबासाहेबांची जयंती साजरी केली जाते. डॉ. आंबेडकरांनी उच्च शिक्षणासाठी म्हणजे एम.ए. पदवीसाठी 25 जुलै 1913 रोजी अमेरिकेतील कोलंबिया विद्यापीठात प्रवेश केला. प्रो. सेलिग्नन यांच्या मार्गदर्शनाखाली जून 1915 मध्ये एम.ए.ची पदवी संपादन केली. ऑक्टोबर 1916 मध्ये इंग्लंडमध्ये लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स अँड पॉलिटिकल सायन्स येथे एम.एस.सी इकॉनॉमिक्समध्ये प्रवेश केला. प्रो. कॅनन आणि सेडनी वेब यांच्या मार्गदर्शनाखाली 1920 मध्ये पदवी संपादन केली. पुढे 1922-23 मध्ये युनिव्हर्सिटी इन बॉन जर्मनीमध्ये डी.एस.सी पदवीचा अभ्यास पूर्ण केला व पदवी संपादन केली. म्हणजे एम.ए., पीएच.डी., एलएल.डी., डॉ.डिलिट, बार अँट लॉ इत्यादी पदव्यांनी उच्चविद्याविभूषित बाबासाहेब आंबेडकर झाले.¹

डॉ. बाबासाहेबांनी जगातील सामाजिक शास्त्रांचा (अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र, समाजशास्त्र, मानववंशशास्त्र, धर्मशास्त्र, नीतीशास्त्र, शिक्षणशास्त्र, इतिहासशास्त्र आणि कायदा शास्त्र) सखोल अभ्यास केला. त्याचबरोबर जगातील साम्राज्यशाही, भांडवलशाही, जगातील युद्ध, स्वा-या, लढाया आणि विविध क्रांतींचा अभ्यास केला. तसेच वंशवादाचा आणि जागतिक स्तरावर असलेल्या गुलामांच्या जीवनांचा अभ्यास केला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या वाचनात, चिंतनात व लेखनात प्रचंड ताकद, शक्ती होती. ज्ञानसंपन्नतेच्या शक्तीमुळेच व्यक्ती, समाज, राज्य आणि राष्ट्र महान बनत असते, याची त्यांना पुरेपूर जाणीव झाली होती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी तळागळातील सर्वसामान्य माणूस सर्वशक्तीनिशी जागा केला. त्याला आत्मसन्मान, स्वाभिमान, अस्मिता व सामर्थ्याची जाणीव करून दिली. मानसिक गुलामगिरीतून मुक्त केल. हक्काने जगण्याचे शिकवले. त्यासाठी संघर्षाचे सत्याग्रह करून समता व न्याय समाजात निर्माण केले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणजे भारताच्या नव्या उभारणीचे एक महान वैभव बनले होते. लोकशाही आणि राज्यघटना या जगातील आदर्श समाज निर्माण करण्यासाठी अत्यंत महत्वाचे घटक आहेत. यासाठी त्यांनी लोकशाही शासनाचा स्वीकार केला. त्यासाठी एक व्यक्ती, एक मत, एक मूल्य आणि त्यांची एकच किंमत हा सिध्दांत दिला. ही राजकीय लोकशाही असली तरीही त्याचे रूपांतर सामाजिक आणि आर्थिक लोकशाहीमध्ये व्हावे, असे त्यांना वाटत होते. तरच जगापुढे हा देश टिकेल अन्यथा अडचणीत येईल. यासाठी त्यांना जगाला शोभेल आणि भारताला आधुनिक काळात सर्व प्रकारच्या सुधारणा व सर्वांगीण विकास करता येईल. अशी राष्ट्राला राज्यघटना दिली. 21 व्या शतकात देशाला विकासाच्या दिशेने जावयाचे असेल, तर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचारांशिवाय पर्याय नाही.²

(SJIF) Impact Factor-8.575
ISSUE No- (CCCXVIII) 348

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

May -2022

'Role of Social Sciences in Contemporary Society'

Prof. Virag.S.Gawande
Chief Editor
Director

Aadhar Social Research & Development Training Institute, Amravati.

Prof. Sujata Awati
Editor

The New Miraj Education Society's
Kanya Mahavidyalaya, Miraj

Aadhar International Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

© All rights reserved with the authors & publisher

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	The Role Of Geography And Social Sciences For Inclusive Development Of The Society	Dr. Prabir Kumar Rath	1
2	A Comparative Study On Mental Health Among Undergraduate College Students.	Mr.Deepak Prakash Kognole , Asso Prof.Dr.Bharat H. Mimrot	9
3	A Geographical Study Of Area Under Soyabean Crop & Production In Latur District (2000-01 to 2009-10)	Dr.A.A. Kalgapure , Dayanand Shivajirao Dhawane	13
4	Indian New Education Policy for Higher Education System – Historical to Modern Approach	Dr Nishant Chandrakant Nirmale	17
5	The effects of Athletics Training on Electromyographic activity, Isometric Strength and Resistance training in male adolescent Athletes.	Dr. Abhijit A. Vanire	21
6	Tourism Places In Buldhana District	Dr. Ashok Shamrao Patil	25
7	An Economic Review of International Trade	Dr. Mrs. N. S. Gaikwad	28
8	Financial Inclusion	Dr. P. Dhanalakshmi	31
9	Digitization of the Library: A Study of Technological Aspects and Challenges	Bhavna B. Teraiya	35
10	FinTech to Virtual Currency	Dr. Shubhnagi B. Patil	39
11	Positive Impact Of Psychological healthiness Of Covid Patient Through Meditation	Dr.Sushant T. Magdum	43
12	The Effects of the COVID- 19 Pandemic on Indian Society	Dr. Usha Kiran Tiwari	46
13	Social Problems, Gender and Society in India	Dr. Yallappa	49
14	Socialmedia: A Double Headed Weapon	Dr. Hemchandra Narsingrao Deshmukh	52
15	Social Sciences: Backbone of Society for Peace, Prosperity, Growth and Development	Dr. Hemchandra Narsingrao Deshmukh	56
16	Corruption in Education	Mr. Ghatage Jayant Chandrakant	59
17	Mahatma Gandhi and Dr. B. R. Ambedkar's Views on Rural development in India.	Mr. Milind R. Ghate	63
18	Women's sport leadership styles	Prof. P.G. Kandekar	67
19	Psychological Study Of Aggression And Locus Of Control Among College Student	Pramila Adhikrao Surve	71

A Comparative Study On Mental Health Among Undergraduate College Students.

Mr. Deepak Prakash Kognole

Lecturer, Smt. Rajamati Nemgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Sangli
deepak.kognole@gmail.com

Asso Prof. Dr. Bharat H. Mimrot

Head, Department Of Psychology, NKSPT ASC College Badnapur, Dist-Jalana

Abstract :

The purpose of the present study is 'A comparative study on mental health among undergraduate students' The sample size was 80 students (40 male-20 high economic status students and 20 low economic status students and 40 female-20 high economic status students and 20 low economic status students) of the age of 16 to 23 years old were chosen for this study and random sampling technique was used. The measuring Mental Health Inventory by Dr. Jagdish and Dr. A.K. Shrivastava. The mean, SD and T test were used for the data analysis. The result of the present study there is significant difference in mental health of male students and female students. Result show that, male students high strength of mental health than female students. There is significant difference in mental health of high economic status students and low economic status students. Result show that, high economic status students high strength of mental health than low economic status students.

Keywords : Mental Health, Undergraduate Students, Gender and Economic Status

➤ Introduction :

It is often compared that Mental Health is the National wealth of the nation. A country's peace, development and prosperity largely depends upon the mental ability and the mental health of its citizen's. Today's students are the future of tomorrow's country. The destiny of our nation development in their hands. They will be the Doctors, Engineers, Lawyers, Politician, Administrators, Teachers, Police and Soldiers. They have to move forward this world ahead. So it is a very much essential that they should possess the good mental health. Without which it would be very difficult to shoulder this responsibility.

World Health Organization define, "The Mental Health is the behavior that is characterized by a lack of mental illness, productivity, positive attitude and readiness of adjustment"

Karl Menninge (1945) "Mental health as the adjustment of human beings to the world and to each other with a maximum of effectiveness and happiness.....Not just efficiency or just contentment or the grace of obeying the rules of the game cheerfully. It is all these together. It is ability to maintain an even temper, and alert intelligence, socially considerate behavior and the happy disposition. This is the Healthy mind."

Mental health includes important factors such as physical health, intellectual health, emotional health and the social health. The need of the mental health to keep yourself satisfied, to know one's own limitation, to gain knowledge, to achieve success, to make social adjustment, to carry out personal family and social responsibility, to face the situation by accepting the reality without letting mental balance deteriorate etc.

Many researches have been done on mental health. Dr. Manoranjan Tripathy and Dr. Bisweswari Sahu (2021) has done research of the subject 'A comparative study on mental health of rural and urban students' They found that there exist Significant difference between the mental health of rural student and urban student. Gustafsson et al (2012) conducted study aimed of examining 'The effect of the outdoor educational intervention on the mental health of school children.' The result point toward a small but non significant improvement in mental health of the experiment while adjusting for demographics. However, this effect was significantly moderated by gender: boys generally fared better than girls of the intervention school relative to the reference school. The results indicate that it may be important to address gender issue when educational programmes are implemented in schools.

" Study of Achievement motivation in relation to Creativity and Gender"

Prof. Bappa S Jadhav,(Dept of Psy, Shivaji College Hingoli)

Dr. Archana P Kolhe (Dept of Physical Edu. & Sport, Shivchhtrapati College Cidco

Aurangabad)and Dr. Bharat Mimrot(Dept of Psy, NKSPT's A.S.C College Badnapur)

Abstract:- *The present study is provide statistical and quantitative data on adolescent gender-wise (boys and girls), achievement motivation, and high and low creativity. Basic aim of study is, to find out the effect of creativity on Achievement Motivation and to determine the impact of gender on achievement motivation. The 400 sample of this study was adolescent boys & girls (Age 13-19 years) of Aurangabad & Akola City of Maharashtra. They were classified equally in two levels of Gender and high-low levels of creativity. Data were collected by Divergent Creativity battery (Dr. K. N. Sharma) and Deo-Mohan Achievement motivation scale. Two ANOVA indicate that the there is significant difference between high creative students and lower creative students on achievement motivation and there is significant difference between boys and girls in achievement motivation. Further discussion were highlighting in full length paper.*

Keywords:- Creativity, Achievement motivation and Adolescents.

Introduction:-

Nowadays the competition in daily life has increased in every field. Today's competitive life is concerned with intelligence technology, creation and innovation. This research work focuses on creativity and measurement, especially for adolescents between the ages of 13 and 19. This stage is useful for choosing the right course and a good career.

Motivation for creativity and achievable motivation are the most important and necessary components of the research study. These factors are very useful for children and their parents to choose their career. It is very difficult to balance the emotional and physical changes in adolescence. How can children use creativity in the meantime? In what areas can they use creativity? How can they balance their emotions? How can they build relationships with their parents? Can they control and manage their emotions? And in terms of choosing the right career, can they choose the course according to their ability? To find answers to these questions, research study has been conducted.

This research focuses on the Interpersonal relationship between adolescents Creativity, Emotional intelligence and Achievement Motivation. Currently there are significant changes

Available Online at <http://www.recentscientific.com>

CODEN: IJRSFP (USA)

International Journal of Recent Scientific Research
Vol. 11, Issue, 07 (A), pp. 39131-39137, July, 2020

International Journal of
Recent Scientific
Research

DOI: 10.24327/IJRSR

Research Article

ECOLOGY AND DIVERSITY OF ALKALIPHILIC CYANOBACTERIA FROM SODA LAKE LONAR, INDIA

Devendra Deshmukh^{1*} and Pravin Puranik²

¹Department of Microbiology, NKSPT's, Arts, Science and Commerce College, Badnapur

²Department of Biotechnology, School of Life Sciences, North Maharashtra University, Jalgaon

DOI: <http://dx.doi.org/10.24327/ijrsr.2020.1107.5447>

ARTICLE INFO

Article History:

Received 06th April, 2020

Received in revised form 14th

May, 2020

Accepted 23rd June, 2020

Published online 28th July, 2020

Key Words:

Lonar Lake, Cyanobacteria, Chlorophyll 'a', Population density

ABSTRACT

Soda lakes have always attracted the scientific community with the microorganism existing in the Alkaline habitat specifically the cyanobacteria. In the present study based on morphological difference 7 species belonging to 4 genera and 2 orders were observed which were isolated from alkaline saline Lake Lonar situated in the Buldhana District of Maharashtra, India. All the cyanobacteria reported were non-heterocystous. A relatively lower diversity of the cyanobacterial population was observed in alkaline lake. A significant correlations obtained between 'total chlorophyll' and 'chlorophyll a' and cyanobacterial density, but some non significant correlations were also observed with some of different physicochemical parameters. Regression analysis for significant correlations between environmental parameters of habitats and 'chlorophyll a' as well as bacterial count were observed and analyzed. Significant correlation ($p < 0.05$) was obtained between chlorophyll a content, cyanobacterial density, and the physicochemical parameters in the year 2009 as compared to year 2007 and 2008. The fluctuation of the population density during the 3 years of investigation showed a decrease from 2007-2009. The highest population density was noticed in all the three years after the month of May, i.e. the monsoon and post monsoon period and decrease in the density in the month of October.

Copyright © Devendra Deshmukh and Pravin Puranik, 2020, this is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

INTRODUCTION

Phototrophic microorganisms exhibit a remarkable capability for adaptation and acclimation that allows them to inhabit niches representing temporally varying biological extremes of light, salinity, pH and water potential (Gorbushina and Krumbein, 1999). In aquatic environments, phytoplankton undergo large increases in cellular pigment concentrations and in photosystem size, number, or both in response to diminished irradiance (Falkowski and Owens, 1980; Perry *et al.*, 1981; Sukenik *et al.*, 1987; Sosik *et al.*, 1989). Photoautotrophs can respond to salinity increases by adjusting their internal solute concentration via synthesis of organic osmolytes (Kauss, 1978; Dickson and Kirst, 1986; Keller *et al.*, 1999). Enhanced H⁺ and OH⁻ ion concentrations, which occur at pH extremes, can directly affect cytoplasmic pH and cellular processes (Krulwich, 1995).

The cyanobacteria are a diverse group of microorganisms that are found in an array of habitats, which vary from aquatic to terrestrial, ultraoligotrophic to hyperautotrophic. They are also found in habitats that are considered to be extreme. More than 100 species of cyanobacteria from the coastal regions of the

Pudukkottai District Tamil Nadu have been isolated (Thajuddin and Subramanian, 1994, Thajuddin *et al.*, 2002). Thermal waters have also been reported with different cyanobacteria with a temperature range of 65°C to 68°C (Setchell, 1903). Cyanobacteria like *Mastigocoleus laminosus*, *Phormidium tenue* and *Synechococcus elongates* var. *amphigranulatus* growing at 69°C have been investigated by Lemmermann (1970). A *Phormidium* sp. tolerating low temperatures from extensive ice layers in the Antarctic lakes has been reported (Thajuddin and Subramanian, 2005).

The most common cyanobacterial taxa found in hypersaline environments include *Aphanothece halophytica* and a variety of *Lyngbya*, *Microcoleus*, *Phormidium*, *Spirulina* and *Synechococcus* like species. Conspicuously absent are the heterocystous-forming taxa. Cyanobacteria exist in variety of terrestrial environment.

Soda lakes are a specific type of salt lake with high to extremely high carbonate alkalinity, a pH from 9 to 11, and a moderate to extremely high salinity. They are spread all over the world, but located, as most inland salt lakes, in arid and semi-arid areas where the evaporative climate favors accumulation of salts in local depressions. The major ions in

*Corresponding author: Devendra Deshmukh

Department of Microbiology, NKSPT's, Arts, Science and Commerce College, Badnapur

Study of antibacterial effect of some selected medicinal plant extracts

Devendra V Deshmukh¹ and Pravin V Gadakh²

¹Assistant Professor and Head Department of Microbiology, NKSPT's, ASC, College, Badnapur

²Assistant Professor Department of Microbiology, NKSPT's, ASC, College, Badnapur

Abstract: Historically, plants have provided a source of inspiration for novel drug compounds, as plant derived medicines have made large contributions to human health and well-being. Plants have become the base for the development of a medicine, a natural blueprint for the development of new drugs and phytomedicine now a days are used for the treatment of many disease. The aim of this study was to evaluate the antimicrobial activity of medicinal plants used in Ayurveda and traditional medicinal system for treatment of manifestations caused by microorganisms. Therefore, extracts of the ten plants i.e. *Ocimum Sanctum* (Tulsi), *Jatropha curcas*, *Azadirachta indica* (Neem), *Eucalyptus* (Nilgiri), *Hibiscus rosasinesis* (Shoe flower), *Emblia phyllanthus* (Amla), *Caricapapaya* (Papaya), *Syzygium cumini* (Jambhul), *Acacia nilotica* (Babul), *Ficus religiosa* (Peepal) were evaluated for their antibacterial potentials. The ethanolic and methanolic extracts of *Emblia phyllanthus*, *Eucalyptus*, *Acacia nilotica* and *Syzygium cumini* were the most efficient in inhibiting almost all the tested organisms.

Keywords: Antibacterial, plant Extracts, phytomedicine, Agar diffusion

I. INTRODUCTION:

During the last century, the practice of herbalism became the main stream throughout the world. In spite of great advances observed in modern medicine, plants still make an important contribution to health care. This is due to the recognition of the value of traditional medical systems, particularly of Asian origin, and the identification of medicinal plants from indigenous pharmacopoeias, which have significant healing power. (Kubmarawa et al., 2007). Medicinal plants have been used for centuries before the advent of orthodox medicine. Leaves, flowers, stems, roots, seeds, fruit, and bark can all be constituents of herbal medicines. The medicinal values of these plants lie in their component phytochemicals, which produce definite physiological actions on the human body. The most important of these phytochemicals are alkaloids, tannins, flavonoids and phenolic compounds (Afolabi et al., 2007). Medicinal plants are the richest bio-resource of drugs of traditional systems of medicine, modern medicines, food supplements, folk medicines, pharmaceutical intermediates and chemical entities for synthetic drugs (Hammer et al., 1999).

The problem of microbial resistance to antibiotics is growing and the future of antimicrobial drugs is still uncertain. Therefore, appropriate actions have to be taken to reduce this problem of emerging drug

Microbial Importance In Agriculture: A Review

Dr.Pawar Ashok¹ Dr.Gadakh Pravin²

¹Kohinoor Art's, Commerce and Science College Khultabad District Aurangabad (MS)

²Arts, Commerce and Science College Badanapur District Jalna (MS)

Email: ashokpawar33@gmail.com

Abstract

Agricultural microbiology is a branch of microbiology that deals with study of plant-associated microbes and plant and animal diseases. Current agricultural practices depend heavily on chemical inputs (such as fertilizers, pesticides, herbicides, etc.) which, all things being equal cause a deleterious effect on the nutritional value of farm product and health of farm workers and consumers. Excessive and indiscriminate use of those chemicals has resulted in food contamination, weed and disease resistance and negative environmental outcomes which together have a big impact on human health. So there is need to study of microbiology of soil fertility, such as microbial degradation of organic matter and soil nutrient transformations. Biofertilizers, biopesticides, bioherbicides, bioinsecticides, and lots of the opposite fungal based and viral based insecticides, obtained using microorganisms, are a number of the outcomes of Microbiology playing a key role in sustainable agriculture. This review features a wide overview of microbes mainly utilized in agriculture. Hence, the role of microorganisms in agriculture is indispensable.

Keywords: Microbiology, Sustainable agriculture, Biofertilizers, Biopesticides, Bioinsecticides.

Introduction

Microbes can make nutrients and minerals in the soil available to plants, produce hormones that spur growth, stimulate the plant immune system and trigger or dampen stress responses. In general a more diverse soil microbiome leads to fewer plant diseases and better yield. Farming can destroy soil's rhizobiome (microbial ecosystem) by using soil amendments like fertilizer and pesticide without compensating for his or her effects. By contrast, healthy soil can increase fertility in multiple ways, including supplying nutrients like nitrogen and protecting against pests and disease, while reducing the necessity for water and other inputs. Some approaches may even allow agriculture in soils that were never considered viable. [1]The group of bacteria called rhizobia live inside the roots of legumes and fix nitrogen from the air into a biologically useful form.[1]Mycorrhizae or root fungi form a dense network of thin filaments that reach far into the soil, acting as extensions of the plant roots they live on or in. These fungi facilitate the uptake of water and a wide range of nutrients.[1]Up to 30% of the carbon fixed by plants is excreted from the roots as so-called exudates—including sugars, amino acids, flavonoids, aliphatic acids, and fatty acids—that attract and feed beneficial microbial species while repelling and killing harmful ones. By making the use of microorganisms in large quantity, numbers of biological preparations have been prepared that have the great importance in field of agriculture [2].

Roles of Microorganisms in Agriculture In modern agriculture, along with the use of hybrid seeds, high yielding varieties, chemical fertilizers, and frequent irrigations, the utilization of microbes as natural fertilizer is becoming the most trending field in era of today. [2]The unhealthy impacts and high cost of chemical fertilizers are making them unaffordable to use in agriculture. It is estimated that by The Economic Survey of India 2020-21 report stated that in FY20, the entire grain production within the country was recorded at 296.65 million tonnes—up by 11.44 million tonnes compared with 285.21 million tonnes in FY19. The government has set a target to shop for 42.74 million tonnes from the central pool in FY21; this is often 10% quite the number purchased in FY20. For FY22, the govt has set a record target for farmers to boost grain production by 2% with 307.31 million tonnes of food grains. In FY21, production was recorded at 303.34 million tonnes against a target of 301 million tonnes.[3].The agricultural productivity of soil also can be improved by microbes found within the soil.

Biofertilizers The natural fertilizers of which the most constituents live microbial inoculants including algae, fungi, bacteria alone, or together and have ability to reinforce the supply of nutrients in soil for plants [4]. They have a capability to convert the nutritionally important component present within the soil from unusable form to the usable form by their microbial activities including phosphate solubilization, nitrogen fixation, excretion of plant growth hormones, and biodegradation within the soil. The use of biofertilizers is eco-friendly, productive, easily accessible to marginal farmers, and more efficient [5]. A lot of studies have been made to exploit the use of microorganisms and their associations for the production of biofertilizers. They can be grouped as following on the idea of their function and nature.

Rhizobium The supply of N by symbiotic N₂ fixation via legume-rhizobium symbiosis is that the foremost vital source of N in agro-ecosystems. This renewable and environmentally sustainable N source also ensures soil restorative agents for maintaining soil fertility and sustainable crop production. [6].

ISSN - 2279 - 0489
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

GENIUS

Volume - X

Issue - I

August - January - 2021-22

ENGLISH PART - I / II

Peer Reviewed Refereed and
UGC Listed Journal No. 47100

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.631
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A (Mktg.), M.B.A (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

CONTENTS OF ENGLISH PART - II

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Brief Study on Education System and Covid-19 Situation Dr. Mita Howladar	1-6
2	Benefits of Yoga during the Covid-19 Lockdown Vaishali P. Tellkhade	7-12
3	Satisfaction in Employees is the Lead Cause of Improvement in the Performances of Higher Education Institutes Prof. Dr. Pravin Prabhakar Jadhav	13-16
4	Training and Development Gitanjalee B. Pawar	17-21
5	Mythology and Feminine in Girish Karnad's Play "Nagamandala" Prof. Basavaraj Sharanappa Mailare	22-26
6	Sentiment Analysis of Tweets: A Review Syed Zebanaaz Syed Ahteshamuddin Quadri	27-33
7	A Study of Job Satisfaction among Special Education Teacher and General Teacher Mailare Sachinkumar Sopanrao Dr. Umakant S. Gaikwad	34-38
8	Goods and Service Tax : A Roadmap for Indian Economic Development Hrushikesh Rajendra Lahane	39-40
9	Dalit Literature Thosare Madhuri Prakash	41-43
10	Colonial Perspectives in Robinson Crusoe Dr. Shehjad Sidhiquii Mohd. Vikaroddin Mr. S. A. Jadhav	44-49

10. Colonial Perspectives in Robinson Crusoe

Dr. Shehjad Sidhiquii Mohd. Vikaroddin

Dept. of English, Arts, Science and Commerce College, Badnapur, Dist. Jalna

Mr. S. A. Jadhav

Dept. of English, Arts, Science and Commerce College, Badnapur, Dist Jalna

Abstract

The study focuses on postcolonial identity in Daniel Defoe's Robinson Crusoe. It aims to reveal the problematic of postcolonial identity, including colonialist ideology in the work. This study applies postcolonial criticism, and in conducting the research, the researchers apply descriptive qualitative method. The study results in the language in which colonialist thinking is expressed based on the colonizers' assumption of their own superiority, which they contrast with the alleged inferiority of native peoples, the original inhabitants of the lands they invaded.

Keywords: Postcolonial Identity, Colonialist Ideology, Superiority, Inferiority.

Introduction

Despite many critics draw examples from the literary works of African Americans as well as from literature of other former population (Tyson, 1999), the tendency of postcolonial criticism to focus on global issues, on comparisons and contrasts among various peoples, means that it is up to the individual members of specific populations to develop their own body of criticism on the history, traditions, and interpretations of their own literature (Tyson, 1999). Henceforth, Nordlund's states that the third world postcolonial writers prioritize social and cultural selfhood issues (Nordlund, 2010).

To enhance, Nordlund states that Defoe's polarized treatment of selfishness and unselfishness in Robinson Crusoe is a fictional response to two interconnected problems with personal autonomy: the extrinsic problem is dependent on other people, and the intrinsic. This Study applies postcolonial criticism. As a primary concern of theoretical framework, postcolonial criticism seeks to understand the operations politically, socially, culturally, and psychologically of colonialist and anti-colonialist ideologies. A good deal of postcolonial criticism analyzes the ideological forces that, on the one hand, pressed the colonized to internalize the colonizers' values and in contrast, promoted the resistance of colonized peoples against their oppression, a resistance that is as old as colonialism itself. Since colonialist and

Utilization of Banana and Beetroot waste for Bioethanol Production

¹Prashant J. Gadge, ²Mustafa M. Dandu

Department of Botany,
N.K.S.P.T's Arts, Science and Commerce College, Badnapur, India

Abstract :

Alcohol is more demanded chemical in various areas including fuel and industrial applications. To fulfill the demand, fermentation and production of alcohol receives special attention. In present study attempts made to use fruit waste and *Saccharomyces cerevisiae* to produce alcohol. In all five combinations of media, banana peels, beet waste and 5th, 10th, 15th and 20th days incubations were studied for higher alcohol production. Standard media and dextrose inoculated with *S. cerevisiae* produced highest alcohol in all incubations except 15th day, this was followed by media and beet waste showed maximum i.e. 1.98% production on 15th day. On the other side banana peels and beet waste in distilled water inoculated with *S. cerevisiae* produced least amount of alcohol percent. This study showed the easiest method to produce alcohol from banana and beetroot waste.

IndexTerms - Alcohol, Banana peels, Beetroot waste.

I. INTRODUCTION

Ethanol has wide applications in various industries and industrial purposes like solvents, cleaning agents and preservatives. Moreover starting from alcohols, a number of organic compounds can be prepared such as alkyl halides, aldehydes, ketones, carboxylic acids, ethers, etc; in industries. Alcohols are also served as solvents for many organic reactions as well as in crystallization.

The production of ethanol by fermentation of corn and other food feed crops is well-known technology. Many countries including United States desperately need a fossil oil replacement in future. The oil use projected to peak by 2007 and the supply is then reach to the extremely limited in 40-50 years (Pimentel D et al 2005). Several forms of biological resources are available (starch or sugar crops, weeds, agricultural, forestry and municipal waste) but among all cellulosic resources represent most abundant (Park et al, 1995). Another source of liquid fuel from different sources have been attempted to find. Cost of the raw material is also act on the production and is significant factor affecting the economy of alcohol. Recently efforts are more concentrated on using cheap and abundant raw materials (Chand et al, 2009).

Ethanol production from biomass can be summarized briefly into following steps: depolymerization of holocellulose polymer into monomeric fermentable substrate, fermentation of depolymerized substrate, and the distillation of the fermentation broth to obtain dehydrate ethanol (Matharashi et al, 2018).

Depleting reserves and competing industrial needs made global emphasis in alcohol production by fermentation. Fermentation depends on the use of ideal microbial strain. An ideal microorganism must have various qualities including rapid fermentative potential, good flocculation ability, enhanced alcohol production and good thermo tolerance (Brook, 2008). Among different microorganisms few yeast strains have been found to possess appreciable characteristics for alcohol production (Hacking et al, 1984).

Recently the several researchers are working on the production of alcohol from natural sources by fermentation method. This is the new and easy method where the alcohol production is possible at low economical budget. Although from ancient period the alcohol is being used for various purposes the most frequent application of alcohol is for beverage purpose. The general methods from the last 5 decades which are constantly used are fermentation of grapes, fruits and many plants extracts (Patil, 2020). Unlike fossil fuels, ethanol is a renewable energy source produced through fermentation of sugars and used as a partial gasoline replacement in a few countries in the world. Ethanol production through fermentation may provide an economically competitive source of energy (Wang et al, 1999).

Bananas are the main fruit in international trade and the most popular one in the world for their contents which are used for the bioethanol production. According to Food and Agricultural Organization (FAO) statistics, India is the largest producer of banana in the world and accounts for nearly 30% of the total world production of banana. Banana peel is a fruit residue, it accounts for 30-40% of the total fruit weight (Emaga et al, 2008). Banana peels and beet waste are agricultural waste, yet they seem to be under utilized as potential growth medium for local yeast strain. Carbohydrate and other basic nutrients may be used as supportive medium for yeast growth (Hueth & Melkonyan 2004).

Recently, Banana peel has been utilized for various industrial applications including bio-fuel production, bio-sorbents, pulp and paper, cosmetics, energy related activities, organic fertilizer, environmental cleanup and biotechnology related processes (Morton, 1987).

Beetroot (*Beta vulgaris*) is a traditional and popular vegetable in many parts of the world including India. It is the taproot portion of the beet plant. It is especially rich in fiber as well as in sugars and has a moderate caloric value. It also has several bioactive compounds like betalains, carotenoids and is a powerful dietary source of nutrients (Dhawan & Sharma 2019). The processing of sugar beets to make bioethanol can be a convenient process, if it has ecological benefits and can be produced on large scales without affecting food provisions (Vucurovic, et al. 2012). Red beets in Mexico are used in the colorants industry, but their juice and bagasse can be sources of carbohydrates for ethanol production. The microorganisms that can be used for ethanol production include fungi such as *Mucor indicus* (Karimi et al, 2006), bacteria such as *Zymomonas mobilis* (Rogers et al, 2007) and

ISSN 2319 - 359X
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

IDEAL

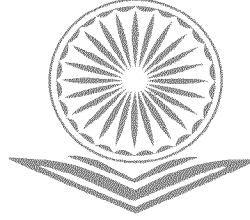
Volume - X

Issue - I

September - February - 2021-22

English / Marathi / Hindi Part - I

Peer Reviewed Refereed and
UGC Listed Journal No. 47026

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.601
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dir), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

The information and views expressed and the research content published in this journal, the sole responsibility lies entirely with the author(s) and does not reflect the official opinion of the Editorial Board, Advisory Committee and the Editor in Chief of the Journal “**IDEAL**”. Owner, printer & publisher Vinay S. Hatole has printed this journal at Ajanta Computer and Printers, Jaisingpura, University Gate, Aurangabad, also Published the same at Aurangabad.

Printed by

Ajanta Computer, Near University Gate, Jaisingpura, Aurangabad. (M.S.)

Printed by

Ajanta Computer, Near University Gate, Jaisingpura, Aurangabad. (M.S.)

Cell No. : 9579260877, 9822620877 Ph. No. : (0240) 2400877

E-mail : ajanta6060@gmail.com, www.ajantaprakashan.com

IDEAL - ISSN 2319 - 359X - Impact Factor - 6.601 (www.sjifactor.com)

 EDITORIAL BOARD

Mehryar Adibpour
Faculty of Computing London
Metropolitan University,
Holloway Road, London.

Dr. Ashaf Fetoh Eata
College of Art's and Science,
Salmou Bin Abdul Aziz University. KAS

Dr. Altaf Husain Pandi
Dept. of Chemistry University
of Kashmir, Kashmir, India.

Dr. Ramdas S. Wanare
Associate Professor & Head Accounts & Applied Stat,
Vivekanand Art's Sardar Dalip Sing Commerce
& Science College Samarth Nagar, Aurangabad (M.S.)

Dr. Prashant M. Dolia
Dept. of Computer Science and Applications,
Bhavnagar University, India.

Dr. P. A. Koli
Professor & Head (Retd),
Dept. of Economics, Shivaji University,
Kolhapur - (M.S.) India.

Dr. Rana Pratap Singh
Professor & Dean School for Environment Science,
Dr. Babasaheb Bhimrao Ambedkar University
of Raebareilly, Lucknow- India.

Dr. Joyanta Barbora
Head Dept. of Sociology University of
Dibrugarh- India.

Dr. Jagdish R. Baheti
H.O.D., SNJB College of Pharmacy,
Neminagar, Chandwad, Nashik (M.S.) - India.

Prof. P. N. Gajjar
Head, Dept. of Physics,
University of School of Sciences,
Gujarat University, Ahmedabad- India.

Dr. Memon Ubed Mohd Yusuf
Asst. Prof. Dept. of Commerce,
Sir Sayyed College Aurangabad (M.S.) - India.

PUBLISHED BY

Ajanta Prakashan

Aurangabad. (M.S.)

 CONTENTS OF ENGLISH PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
1	In Present Educational Scenario Gender Security is Most Important Phenomena for Sustainability of Our Environment Dr. Mita Howladar	1-8
2	Content Analysis of College Library Websites Dr. Amit S. Tankar	9-15
3	New Trends in Public Administration H. M. Wankar	16-23
4	Principles, Identification of Risk and Process of Risk Management Hrushikesh Rajendra Lahane	24-27
5	State Wise Covid - 19 Situations in India Mr. Patil Naresh Uttamrao Dr. Shelar Suresh Kautik	28-33
6	Species Diversity of Aquatic Macrophytes of Barheta Pond, Kalyanpur, Samastipur, Bihar Sushil Kumar	34-41
7	Water Law in India from Prehistoric to Modern Dr. Pravin V. Chavan	42-46
8	The Study of the Present Socio-Economic Status of Scheduled Caste Students (The Study Area is Limited to Chikamagalore Dist) Sharadamma K. G. Dr. Krupalini H. S.	47-52
9	A Study of Correlation between Literacy Rate and Sex Ratio in Jalgoan District of Maharashtra State Dr. Suresh K. Shelar Dr. Mahendra K. Mahajan	53-58
10	A Review on Cyber Security and Privacy of IoT Platforms: Challenges and Issues Syed Zebanaaz Syed Ahteshamuddin Quadri	59-64

 CONTENTS OF ENGLISH PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
11	Racial Discrimination in 'Nowhere Man' Dr. Balasaheb Gangadhar Pawar	65-70
12	Issues and Challenges in Sustainable Tourism: A Case Study of Aurangabad, Maharashtra Assist. Professor. Pooja Manohar Wankhade Shri. Akash Manohar Wankhade	71-79
13	Environmental Study of Natural Hazards Mr. Kishor Dashrath Kamble Shoukat Z. Fakir	80-83
14	Changing Image of Women in Indian Cinema Thosare Madhuri Prakash	84-88
15	The Identity-Crises and Self-Reliant in French Lover Shrimant A. Jadhav	89-93

❧ CONTENTS OF MARATHI PART - I ❧

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	मानवी हक्क आणि मानवी हक्कांच्या संदर्भात भारतातील परिस्थितीचे विश्लेषण डॉ. अरुण पेंटावार	१-९
२	औरंगाबाद तालुक्यातील उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणावर सोशल नेटवर्किंगमुळे होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास भारत मारोती दळवी	१०-१६
३	प्रज्ञा दया पवार यांच्या लेखनातील वैचारिकता डॉ. छाया हरिभाऊ कदम-पवार	१७-२१
४	भारतीय राज्यघटना आणि महिला सक्षमीकरण प्रा. संबोधी एम. देशपांडे	२२-२६
५	संत एकनाथ महाराज यांचे सामाजिक विचार कु. शिवरानी गणपत धनगे प्रा. डॉ. संतोष खंडोबा चव्हाण	२७-३२
६	गीत भीमायन : एक समाज-सांस्कृतिक-संगीत ठेवा विद्या गौतम धनेधर	३३-३५
७	भारतातील कुटुंब व्यवस्थेतील कौटुंबिक हिंसाचार एक समाजशास्त्रीय अभ्यास गोरखनाथ पाटीलबा नजन	३६-४१

CONTENTS OF HINDI PART - I

अ.क्र.	लेख और लेखक के नाम	पृष्ठ क्र.
१	फिल्म संगीत में नौशाद का योगदान Neelakshi Tuli	१-३

15. The Identity-Crises and Self-Reliant in French Lover

Shrimant A. Jadhav

Asst. Professor, Department of English,
NKSPT's Arts Science and Commerce College, Badnapur, Dist. Jalna.

Abstract

Taslima Nasrin is a Bangladeshi contemporary woman novelist. Who lives in India and abroad. Nasrin reveals the identity crisis of a woman especially in French Lover, her second novel published in 2001 and translated in 2002. In this novel she deals with identity crisis and male dominant society not only in Indian Continent but abroad also. French Lover is her autobiographical novel. Nasrin views that social institute-marriage which exploits a woman, as an object of sexual pleasure. In her first novel Lajja, she deals with such vital issues of injustice toward woman and their exploitation by man as well as Society. French Lover deals with the destructive effects of male-hegemony on the life of her female protagonist, Nilanjana Mandal or Nila that leads to her life subjugation and later lead her own life towards self-actualization.

Key Words: Identity Crisis, Exploitation, Hegemony, Subjugation, Self-actualization

Introduction

French Lover is Taslima Nasrin second novel published in 2001. It is her autobiographical novel. Nasrin views that social institute-marriage which exploits a woman, as an object of sexual pleasure. Nila is representation of exploitation that leads towards self-actualization and opposed male dominant society which systematically run through marriage and finally become independently at her own self. Like G B Shaw she projects the image of a 'new bold woman' in her work. Nasrin in her work of art reveals that sufferings of woman is due to religion and outdated tradition followed by society. Her views on marriage institution is very satiric, she thought that, it exploits a woman and look towards her as an object of sexual pleasure. French Lover projects the destructive effects of male dominance on the life of her heroine, Nilanjana Mandal or Nila that leads to live miserable life. Nasrin, in this novel through her character Nila has explored that, how she got exploited and later that exploitation motivates her to assert her to be free or self individual. While doing this Self actualization urges, Nila has to defy male dominant norms of marriage and lead her life freely at her own way.

Nasrin, in *French Lover* deals with a fine example of women's oppression in marriage, Nila who is a heroine of this novel is representative of all such things. Her husband Kishanlal nature is very hard and oppressive, She married with Kishanlal in Calcutta, and settles in Paris. At that time she has many wonderful dreams of love and romance. But her dreams shattered when she treated merely as an sex object by her husband Kishanlal. According to Simone De Beauvoir, a famous critic expresses:

In the early years of marriage the wife often lulls herself with illusions, she tries to admire her husband whole heartedly, to love him unreservedly, to feel herself indispensable to him. (496)

Kishanlal's cold and indifferent attitude shatters all the dreams of Nila. She eagerly waits for her husband to talk and spend some time with him, but her husband doesn't have time for her. She has many wonderful dreams about love and romance but her husband has no time for his wife Nila, except for the night or bed-sharing. Nila, however adjusts herself with Kishanlal harsh nature, because she is aware that her family and father will not support her, she has been a liability for her Parents especially her father, Anibarn

Though Nila is Kishanlal's wife but he behaves with her as a slave, which he brought from Calcutta to Paris. She must serve him and look after his house and all his needs. After some month she discovers the secret about his first wife, Immanuelle and feels betrayed. One day Nila asked Kishanlal about his first wife, at that time he accepted it and justified that because of Immanuelle, he got a French citizenship. She got angry on him, but he insulted Nila and pointed out at her relationship with Sushanta before she gets marry. "Because Sushanta, the great lover, had ditched you and I didn't marry you, no one would. News travel far and fast" (62) Nasrin here point out the subjugation of Nila, due to marriage and patriarchal society which impose restriction on woman's movements to become self-autonomy. "Social structural aspects of the society- a different distribution of men and women in specific social roles and gender hierarchy- are the main contributors to sex typical behaviors" (Hinshaw 883). When Nila gradually becomes aware about her inferior or subservient condition and went through the dilemma of 'Identity-crises' that forcefully motivates her to be a self-reliant. She come to know that it is because she is not earning or not economically independent or empowered. She decided to free and shunned down by her husband, which provokes Nila to affirm her decision by saying:

You should have married a dumb girl who'd silently do the housework and never protest at anything, who doesn't have a soul to call her own and cannot read or write. (56)

Taslina Nasrin's novels echo the assertive voices of women who articulate their choices and defy the patriarchal norms of marriage to silently succumb to the decisions of men. Nasrin has boldly satirized this patriarchal norm of the society, and marriage institutes, which confines a woman indoors and restricts her economic freedom. Betty Friedan criticized this gender norm by pointing out, that it is perceived that, "Truly feminine women do not want careers, higher education, political rights, the independence and the opportunities" (13). Nila finally decided to become financially independent and she finds a job in a factory of packing computers in boxes. It is her journey towards self-reliance which motivates her to leave her husband Kishanlal and his house. She is awakened to her subjugation and now wants to live independently.

Nila being all alone in Paris, she met Danielle in the same factory and the two gradually become good friends. Nila shares her marriage experience with Danielle, and he helps her by asking her to share her apartment. At first Nila is not aware about Danielle, who is a homosexual woman. Danielle gradually attracted towards Nila and expresses her emotions for Nila. Nila at this time reciprocates her emotions, because she gave Nila shelter and is the only one, she relied upon. This homosexual relationship continues for a while unless Danielle begins exerting her domination on Nila, she decides to terminate it. After leaving her husband's home, Nila one day met Benoit Dupont, a Frenchman on her flight from Calcutta to Paris. She gets attracted to him and he too is fascinated by her looks. On reaching Paris, they both express their emotions to each other and have 'extra-marital relationship' which is forbidden by society. Here Nasrin describes the state of mind of her woman protagonist as,

"She had never got such pleasure in all her twenty-seven years. She never knew she would ever feel such pleasure" (170).

Here Nasrin suggests the irony of the novel title 'French Lover', because Benoit, therefore, becomes Nila's 'French Lover'. Ironically, she mistakes his emotions as love for her. And this love is later discovered as lust by her. Nasrin, by citing this extra marital relationship has pointed out at the root-causes of a woman's sexually liberated behavior, because such relation is forbidden in our society, that compels her to look for love outside her marriage. Desire for love is a natural instinct in every human being, irrespective of her biological identity, therefore, this desire cannot be suppressed and need an outlet for gratification. Though Nila walks out her

husband home, but she is not divorced from him therefore, Benoir Dupoint becomes the 'other' man in her married life. This live-in-relationship with Benoir condemned by her family in Calcutta, especially her father, Anibarn. Her father warns her by saying, "There is still time to mend your ways, come back to India and live a life that won't have so many people point fingers at you" (252).

Nasrin pointed out dual nature of society, that woman should be loyal to her husband. She should not have extra marital affair, it is not accepted by Society, but there is no such restriction bound on male or husband. Man may have relation with other woman, but he is not blamed for that relationship by society. Only woman sexual fidelity is a necessary female construct. In India, "Marriage ceases by the infidelity on the part of the wife; but no such forfeiture of marriage right occurs to the husband in the event of his infidelity" (Krishnaraj 277). Nila, however, pays no heed to the warning of her father and continues to stay with Benoir and releases herself from the fetters of cultural stereotypes. Nila, gradually becomes very possessive of Benoir and she is pregnant now and one day she informs her lover, Benoir of it. She wants Benoir should divorce his French wife and marry with her, because Nila does not want her child to be called as an illegitimate child in the society. For that she is very possessive, but Benoir, refuses her request of marriage, and he can never give divorce to his wife and want her to adjust with his marital status. Here Nila's relationship confronts the self-centeredness of Benoir. She feels that all men in the world are same, no one is exception for it. They all believe in exploiting a woman in the name of love and that Benoir is no exception than her husband, who too exploited her physically.

Nila's love for Benoir shatters when he refuses to divorce his wife, and she decides that she will not give birth to their child. Nila tells Benoir, "You love yourself, Benoir, your own self. No one else" (280). Benoir requests Nila that she should not abort their child. but she denied his wish and going to finish all her relationship with him. Nila is all alone in her life, she calls Danielle for help and aborts the child. At this point she attains a complete control over her life and body. Nasrin believes that until a woman has a complete control over her body, she can never be liberated completely. At this stage of life Nila has only two choices, first go back to her family or marriage, second move ahead in life alone. She is 'new woman' she doesn't feel shattered by her loneliness or betrayals. She is alone in India as well as abroad. Her bitter experiences of life can not make her weak. She faces all odd situation in her life and to move

ahead in her life all alone, according to her own terms. This transgression of Nila is an example of self-actualization of a woman in the male-chauvinistic society. She, therefore, takes the help of her friend, Marilu and finds a room in Sandali. “Nasrin introduces Nila as an apostle of the liberation movement, advocating freedom from the tradition bound women” (Sigma 2). Nasrin’s women like Nila in *French Lover*, follow their conscious raising voice and are not defeated by the hardships of life.

References

- Beauvoir, Simone de. *The Second Sex*. Trans. H.M. Parshley. London: Vintage, 1953. Print.
- Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*. Harmondsworth: Penguin, 1971. Print.
- Hinshaw, Stepahn, ed. *Psychological Bulletin*. 137.6(2011) 883. Print.
- Krishnaraj, Maithreyi, ed. *Motherhood in India: Glorification without Empowerment*. NewDelhi: Routledge, 2010. Print.
- Sigma, G.R. “Feminist Themes in Taslima Nasrin’s *French Lover*.” *Criterion* 12 (2013). Print. Nasrin, Taslima. *French Lover*. Trans. Sreejata Guha. New Delhi: Penguin P, 2002. Print.

EXCEL PUBLICATION HOUSE
AURANGABAD

April - 2022
Vol. III No. 22

An International Peer Reviewed Journal

**Excel's International Journal
of Social Science & Humanities**

Impact Factor - 5.631 (SJIF)

ISSN 2277 - 7539 (Print)

جنوبی ہند میں فلکشن کی نسائی آوازیں

(۱۹۸۰ء کے بعد ناول کے حوالہ سے)

محمد ابرار الحق عبدالظاہر امجد

اردو زبان کی کوئٹلیں شمال ہند سے پھوٹی ہے اور جنوبی ہند نے اردو زبان و ادب کی نوک پلک سنواری ہے۔ شمالی ہند سے زیادہ تقویت کے ساتھ جنوبی ہند نے اردو زبان و ادب کو روز اول ہی سے دکنی قالب میں اردو زبان و ادب کا پیش بہا سرمایہ دیا ہے۔ جنوبی ہند کے اس دکنی زبان کا طرہ امتیاز و شعروادب میں اولیت و فوقیت رکھنے والی شخصیت صاحب دیوان شاعر قلمی قطب شاہ کی ہے۔ اور شعروادب کا بنیادی حوالہ سرزمین جنوب ہند معراج العاشقین خولجہ بندہ نواز سے آج کے لکھنے والوں تک پہنچتا ہے۔

جنوبی ہند میں زبان و ادب کی ترقی و ترویج میں صوفیا، ادبا، شعرا و حکمران وقت کا ہم کردار رہا ہے۔ ان ہی کے شانہ بشان اپنی روایتوں اور قدروں خول میں قید معاشرے کا نصف حصہ جسے ہم عورت و خواتین کہتے ہیں۔ روز اول ہی سے زبان و ادب کی آبیاری کرتی آئی ہیں جس کی عمدہ مثالیں سہ لقا بانی چند اور لطف النساء ہے۔ ما قبل انیسویں صدی، جنوبی ہند کی خواتین بھی اپنی روایتوں اقدار اور مرد کی اجارہ داری کی نذر رہی لیکن انیسویں صدی میں جب تحریک نسواں کا آغاز ہوا تو ہندوستانی ادبیات کے منظر نامے کا معاشرتی و تمدنی چہرہ مہرہ ہی بدل گیا۔ اور خواتین کو ایک ہمت و حوصلہ حاصل ہوا اور خواتین نے مختلف میدان میں اپنی صلاحیتوں کے جوہر دکھائے اور ادبی دنیا میں بھی اپنی شناخت بنائی۔ جنوبی ہند میں جن خواتین نے نثر نگاری میں خاص مقام حاصل کیا۔ ان میں مہاراشٹر کے صادقہ نواب سحر، آندھرا پردیش کے جیلانی بانو، عفت موبانی، آمنہ ابوالحسن، رفیعہ منظور الامین، قمر جمالی اور کیرالہ سے زلیخا حسین کا نام کافی اہم ہے جنہوں نے اردو ناول میں خاص مقام حاصل کیا۔ جنوبی ہند کی خواتین ناول نگاروں نے بیسویں صدی کے نصف آخر میں ناول لکھنے کی شروعات کی اور تا حال تک یہ مسلسل اور کامیابی کے ساتھ سفر رواں دواں ہے۔ کئی خواتین ناول نگار آج بین الاقوامی شہرت حاصل کر چکے ہیں۔ انہوں نے اپنے ناولوں کے ذریعے عورتوں کو سماج میں اعلیٰ مقام دلانے میں کافی اہم کردار ادا کیا ہے۔ ان خواتین ناول نگاروں نے اپنے ناولوں کے توسط سے عورتوں کے بنیادی مسائل کو اجاگر کیا اور ساتھ ہی ساتھ ان مسائل کے حل اور تدابیر کا بھی ذکر کیا جس سے عورتوں کو اپنی زندگی بہتر انداز میں گزارنے کی ترغیب ملی۔ خواتین ناول نگاروں نے خواتین کی پسماندگی کی سب سے اہم وجہ ناخواندگی بتایا ہے۔ جب کہ مذہب اسلام میں مسلمان مرد و عورت دونوں کو علم حاصل کرنے کا کہا ہے تاکہ ہر ایک کو اپنے فرائض و حقوق کا علم ہو اور ایک بہتر معاشرہ تشکیل پائے۔ خواتین کی خواندگی میں اضافہ کے ساتھ ساتھ سماج میں موجود فرسودہ رسم و رواج کا اختتام بھی عمل میں آیا۔ خواتین ناول نگاروں نے اپنے ناولوں کے ذریعے سماج میں موجود خامیوں اور برائیوں کی طرف اشارہ بھی کیا اور سماجی مساوات کا درس بھی دیا۔ اس مقالہ کے ذریعے ہم مختلف علاقوں کے خواتین اور ان کے تحریر کردہ ناولوں کا مطالعہ کریں گے۔

زلیخا حسین کیرالہ:

جنوبی ہند کی سب سے اہم اور شہرت سے بے نیاز شخصیت اور ناول نگار زلیخا حسین ہے۔ جن کا تعلق ریاست کیرالہ سے ہے۔ جن کے کم و بیش ۷۰ ناول منظر عام پر آچکے ہیں۔ ریاست کیرالہ سے اردو زبان کا تعلق بہت کم لوگ جانتے ہیں یہاں کی زبان ملیالم ہے جو کہ تمام مذہب و طبقہ، اعلیٰ، ادنیٰ سبھی لوگوں کی بولی ہے۔ ایسی غیر اردو ریاست میں اب فخر کے ساتھ اردو پھل پھول رہی ہے۔ زلیخا حسین نے ۲۷ ناول، اور ۸ مثنوی ناول اور افسانے بھی لکھے کر اردو ادب کو کیرالہ میں پروان چڑھایا۔